

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 9 • Број 34 25. мај 2024.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 9 • Број 34 • 25. мај 2024.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Видосав Вицо ЂУРЂЕВИЋ
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Др Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС,
Момчило ГОЛИЈАНИН и
Давид КЕЦМАН ДАКО

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
gpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав ИВАНКОВИЋ

Насловна страна:
Милинко РИСТОВИЋ

Овај број финансијски подржао
Ненад ЈАЊЕТОВИЋ ЈАЊЕ

ЖИВИМ У СВОМ ГРОБУ

Живим
Што рече
Добрица Ћосић
У туђем веку

Одлазим на посао
Послу се не радујем

У кафане не улазим
Пиће ми огадили

С пријатељима
Немам о чему да причам

Шетам оца
Учим га да хода

За женама се
Не окрећем

Читам књиге
Јунаци ми смрћу прете

Пишем
Слова с папира нестају

Одавно
Већ одавно
Живим
У свом гробу

Зоран Хр. РАДИСАВЉЕВИЋ

СВАНУЋЕ – СМАКНУЋЕ

У ово јутро које је ноћ
на стражи пред Дечанима
затежем лук од нерава
исуканим страхом
пробадам дан који је ноћ
боље да умре од моје
него од туђинске руке.

Срце ми неће опростити
лук ће се одметнути
и можда можда можда
стићи до Цара Лазара
пре сванућа
пре смакнућа
дана који је био ноћ.
(Дечанима децембра 2018.)

МАПИРАЊЕ СВЕТА

(Бела и ја)

Шест ножица изашле у шетњу
ускладиле ритам корака
погледом одређују правац
љубављу рад срца.
Ветар их у пролазу помилује
травке би за њима да крену
маслачци им машу
гране би да их додирну
врапци им музичка пратња
а ножице мапирају свет
по својој мери.
гледајући у мени даму.

ПЕСНИКОВА МАСТИЉАРА

Услед земљотреса душе
разбила се стара мастиљара
мастило не да живот свој
распршти се по песнику.

Ено га
сабира тамне капи
у светле стихове
римованом метлом
чисти свет и себе
љут на себе и свет
што је прљав и мрачан
а сунцем огрејан.
БРАНКУ ИЗ ХАШАНА
Он не бије светло оружје
реч његова је срце у јунака
арак папира поље и штит
нажњео се жита, славе и горчине

косом својом месечарком
орловима оком гнезда свијао.
Издао га живот одљуђени
Занемарљив према души.
Хашани вену и ћуте
ако неко њима залута грле га немо
шушкајући шибљем и коровом
ако неко онуда прође
наслути постојаност ведрине
а и тихи одјек магије смеха и речи.

Оливера СТАНКОВИЋ

Критика

ПЛЕМЕНИТА МИСИЈА

(Давид Кецман Дако, „Провид кроз сва времена“
Задужбина Јакова Игњатовића, Српска народносна
самоуправа у Ержебетварошу, Будимпешта, 2019)

Ако прихватимо животну истину да један народ не чине само они на земљи, већ и они под земљом, утолико ћемо прије прихватити чињеничну истину да један народ не чини само његова матица, него да је у том националном корпусу равноправна и дијаспора, која је силом, или милом разбацана по земаљском шару.

То је разлог да са посебним задовољством прихватимо поједине ауторе и њихова дјала који премошћу те неке имагинарне границе и који везују у нераскидив чвор нити матице и дијаспоре, који нас у матици упознају са духовним узлетима браће нам у дијаспори. Зато дугујемо захвалност културном посленику и великом ентузијасту Давиду Кецману Даки, који прави мостове од рођеног Бихаћа, преко Сомбора до Будимпеште, Мохача и других дестинација. Зна Дако шта је избјеглиштво, шта је обездомљеност, јер је тај мукотрпни пут прошао. Прави путање којима ће Срби из матице доћи у госте Србима у дијаспори (и обрнуто!) као што слично ради и Славомир Гвозденовић са српском дијаспором у Румунији.

За увод у своју књигу „Провид кроз сва времена“ свој својеврсни свесрпски сабор матице и прекоријечких остатака српских потомака у Мађарској, послје чарнојевићевских сељакања, Кецман је узео

„Опроштајну пјесму“ Стојана Д.Вујичића, пјесму која је спој молитве и вапаја, сјете и пркосног трајања, поруке да нас је било и да нас још има, али са сазнањем да вино које пијемо, црно вино, осликава нашу коб, нашу судбину која неодољиво подсјећа на ишчезавајуће дане бијелих погача, на ишчезавајуће трпезе љубави, на бојазан докле ће их бити и хоће ли их још бити. Хоће ли још бити братских цјелива и пјесме. А биће! Још ће се појати славски тропари, још ће живјети дух заједништва, јер су остале неумрле успомене на Црњанског, на Јашу... на које се калеме нова имена српских пјесника у Мађарској. Још има пјесника који су спајајућа нит матице и дијаспоре. Такав је и наш пјесник и културни прегалац Дако.

Аутор је из , не баш богате, баштине издвојио неколико имена: Предрага Степановића, Петра Милошевића и Драгомира Дујмова. Очито, издвојио је најизраслије интелектуалце (Степановић и Милошевић су и универзитетски професори).

Релативно кратак осврт на Степановићево дјело ипак је довољан да освијетли овај лик који је оставио незаборавне слике о свом Мохачу (у коме је рођен 1942. године), о суживоту са домороцима, о обичајима, божићним и васкршњим славама, али и о злој коби појединаца, какав је случај са Аћимом Грубићем, који је остао

без гробног мјеста у Мохачу и из кога је морао побјећи.

„Својим причама и романима је од потпуног заборавачачувао свој завичајни Мохач, себи у раном дјетињству и младости блиске, драге људе, сећање на старе српске, али и обичаје других хришћана (...) сву муку при ходу ветрометином историје, кроз готово цео 20. век.

Петар Милошевић није само универзитетски професор, него универзална литерарна личност. Бави се свим врстама књижевног стваралаштва (роман, приповијетка, критика, есеј, антлогичар је, преводилац, уредник часописа...) Јасно, један такав универзум обезбиједио је своје мјесто на љествици српске духовности, не само у дијаспори, него и у матици. Био је и остао аутохтона личност, без потпадања под било чији утицај, личност која се ослањала само на српску прошлост. Прво оглашавање му је била лирика, али је убрзо прешао на романе. Интересанто је његово запажање о покретачким мотивима код писаца: да ли је то само љубав?

„ Чини се да је љубав најјачи мотив који покреће ваше јунаке?

Не само јунаке, зар не? питањем ће на питање Петар Милошевић-То је суштина и Борине „Коштане“, тема драме и драма главне јунакиње: Љубав и уметност. Код „Коштане“ то је песма. Сликарство приказује оно што је видљиво, скулптура оно што је опипљиво, књижевност оно што је изречи-

во, музика оно што је неизрециво. То су слојеви уметности, а љубав их обједињује.“

Иако је показао заслужени респект према овој двојници поприлично времешних професора, Кеџман је, ипак, понајвише простора посветио нешто млађем, али знатно продуктивнијем Драгомиру Дујмову, који се огласио са три збирке поезије, три збирке приповиједака и осам романа. Уочава аутор да се код Дујмова осјећа блискост са прозом Ваљка Петровића, Јакова Игњатовића и Милоша Црњанског, што указује на његову везаност за српски језик и српску културу.

Кеџман је дао своје судове о већини ових дјела. Дати су у облицима приказа, а сад су се нашли у једној орбити, сакупљени у својеврсно сазвјежђе, тако да можемо говорити о јединственој цјелини. Јасно, више заслугом Кеџмана који их је груписао, него Дујмова који их је стварао у временским удаљеностима. Но, оно што је битно и за једног и за другог, ове приповијести дају једну значајну слику о животу и судбини наше дијаспоре, а овдје се првенствено говори о дијаспори у Мађарској, о људима који су се тамо наш-

ли после чарнојевићевских сељакања у тешким временима за српски народ.

У ову своју орбиту аутор је сакупио осам романа (Бели путеви, Воз савести, Раскршће, Време месечарења, Огледало од зеленог јасписа, Сабља у језику, Јесејево стабло и Под небом боје пурпур) и двије приповијетке (Превозник тајни и Будимске приче).

За приповијетку „Превозник тајни“ аутор каже да је „остваренау форми самоисповијести, или у садејству упоредних наратора, гласм свезнајућег и гласом грешника“¹

Роман Воз савјести обрађује једну мучну проблематику срског народа, вријеме сеоба под Чарнојевићем, гдје аутор, како наводи Кеџман, разобличује једну од бројних српских заблуда: „да је срећа једног народа могућа само у животу под истом шљивом“. Ту је ријеч била о својеврсној обмани државних и црквених институција, укључујући ту и обећања краља Александра. Ову заблуду су многи скупо платили; постали су оптанати (лишили се мађарског држављанства, а тиме и све имовине. Одселили су се „из зла у горе“).

¹ Давид Кеџман Дако, Провид кроз сваа времена, стр. 30.

Природно је било очекивати да ће Мађарска покушати да асимилира дошљаке и да их преведе у католичанство, исто као што је природно било очекивати појаву отпора томе. Посебно су били „тврди“ Шокци да прихвате мађарски језик, те су многи пришли православцима, будући да су Срби били најбројнија национална мањина. Ову проблематику Дујмов је обради у свом роману „Раскршће“.

У приказу „Збирање српских трагова“ Кеџман је веома студиозно приказао Дујмов роман Будимпештом српски знамен. А он то и заслужује, јер је Дујмов, као истински научник, писац, професор српског језика, као истински патриота, прикупио масу података о Србима у мађарској дијаспори и презентовао то читалачкој публици. Показао се као врсан водич кроз историју, кроз ход српског народа у Мађарској, и нада све као одличан познавалац значајних личности српског народа, њиховом доприносу српској култури. Приказује врхунске добротворе и задужбинаре, слиаре и пјеснике који су заорали озбиљну бразду у српској духовности. Ту су, прије свега духовне вође Срба, попут патријарха Георгија Бранковића, епископа Лукијана

Богдановића, добротвора Лазара Дунђерског, пјесника Лазе Костића, Вељка Петровића, Јована Стерије Поповића, Корнелја Станковића, Саве Поповића Текелије, сликара Петра Добровића... и десетинама, десетима других веома заслужних Срба. (Срби су у Сентандреји 1812. добили и прву Учитељску школу). Но, није Дујмов заборавио и оне „изроде“, србомрце, попут Сава Вуковића, миистра правде, Петра Чарнојевића, Јаноша (Јована) Дамјанића... који су оставили иза себе срамно име. Морамо, ипак, признати да је Дујмов овим дјелом освијетлио многе непознанице и да се овим дјелом озбиљно укњижио у српску духовну баштину.

Ништа мањи допринос није дао ни осталим својим романима и приповијеткама које нам је презентовао својим приказима Давид Дако Кеџман. Јер већина романа Драгомира Дујмова заснива се на историјским чињеницама, на праћењу судбине српског народа (не само српског!) у тим временима. Таквог жанра је и роман Време месечарења, гдје говори о Србима и Буњевцима из Баје, али и из Печуја, Барање, Сомбора, Суботице..., са епицентром у Баји и Печују, о страдањима Срба кроз, безмало, читави 20.вијек.

Такав је случај и са историјским дешавањима око Будима, његовом опсадом од стране Алијансе хришћанских држава, и његово ослобађање од Турака 1686. године. Историјске чињенице су и трагични вјерски сукоби трију религија: ислама, јудизма и хришћанства, што је предмет његовог интересовања у роману Огледао од зеленог јасписа, а што је веома темељито елабо-

рирао Кеџман у свом приказу овог романа.

Битно је напоменути да се Дујмов сриктно придржава историјских истина, по принципу оне мудре „sine ira et studio“, речено српским језиком- „Ни по бабу, ни по стричевима“.

Сабља у језику је прозно дјело које је, по Кеџману, тешко удјенути у жанровску припадност, па ипак се „чини уланчаним романом, делом разуђеног документарно-историјског карактера. Мозаик – роман сачињен од мноштва поглавља, а свако је тематски и садржајно потпуно заокружено остварење“, закључује Кеџман. Иначе, само насловљење дјела наговјештава да ће у роману бити ријечи о тешком положају Срба који су се бранили и чували национални идентитет -сабљом и језиком.

Композиционом структуром, мозаичким саздањем Сабљи у језику сличан је и роман Јесејево стабло. Саздан од четрдесетак тематски разноврсних поглавља, које је свако „прича за себе“, „ потпуно тематски заокружена етапа у развоју догађаја везаних за животни, понајвише ратнички пут централног лика“ Жарка Ристова. Овај ратник је типичан представник свог српског народа; њему није стало до херојства, до славе. Он жели миран суживот са комшијама. Рат је зло из кога човјек мора изаћи чист. „Зна, давно му то од претка би речено: погуби ли под силама зла све људске оријентире, поништи ли својим зочинићством сва начела по којима се као човјек хришћанин, православац не престано равна, изгубиће власт над духом својим и биће град разваљен, без зидова.“ Јесејево

стабло, по Кеџману се може карактерисати као историјски роман, тематски јединствен у савременој српској прози.

Ту је Кеџманов приказ Дујмовог романа Под небом боје пурпура, приче о добру и злу, о светлости и тами, о небеском и (зло)земаљском. Прича о Св. Игњатију Бобоноцу, који је растргнут чељустима лавова у римском Колосеуму у вријеме римских императора као да се преноси и у наше вријеме. Страдања свештеника Милоша Апића као да је поновљена прича о Игњатију Богоноцу. И један и други су Богоносци, јер носе Бога у срцима, и један и други су страдалници за Христа и оба су на путу према Голготи. На путу према губилишту, под кундацима војне пратње, Милош изговара молитву: „Господе, не знам шта да молим од Тебе. Ти једини знаш шта је мени потребно. Ти љубиш мене више него што ја умем љубити себе. (...) Приносим себе на жртву Теби. То је још једна прича о српском мученику, Богослужитељу који је живио у несрећно вријеме, у вријеме прогона свештеника и цркве као што се то дешавало у вријеме римских императора. А вријеме послје Другог свјетског рата по много чему је личило на оно императорско.

Своје огледе о српским писцима на територији Мађарске, гдје је највише простора добио Драгомир Дујмов, Кеџман је завршио приказом лирске прозе Шапат времена, младог универзитетског професора Драгана Јаковљевића, рођеног у Крагујевцу 1965. године.. Но, будући да је рођен у Србији, без обзира што је засновао свој радни однос у Мађарској, о њему другом приликом.

Момчило ГОЛИЈАНИН

Подсјећања

НЕШТО КАО ИСПОВИЈЕСТ

Попио сам нешто више него
 обично,
 хтио бих да спавам,
 хоћу да заборавим ову ноћ,
 која никако да ме остави
 са собом завађена.

Ставим главу на руку.
 глава постала тешка,
 рука патњом ослабљена
 отказује послушност.

Како да заспим,
 кад боле и глава и рука?
 кад нису моје ни једна, ни друга?

УТЈЕХА

Вријеме није лијек,
 осим за преварене,
 не може се ништа сакрити.
 Што је већ једном
 лице увреде Сунцу показало,
 тегли своје вреле ожилјке.

Ушинути човјече.
 као просјак,
 непланиране путеве.
 И не заборави никада.
 Да ти је патња највјернији друг.
 Само зато што од свих бића.
 Једино човјек труне у срцу.

ПРЕД ПРАГОМ

Ми смо, рекох родном прагу, свакој муци
 вични,
 Тебе ноге можда, мене дани, један другом
 слични.
 Остане ли дуже, нећемо ни своја сјена
 бити.
 Постаћемо земља, јекну ивер тврди
 и ја
 и ти.

НА ПИСКАРЈЕВСКОМ ГРОБЉУ

Умјесто именовања гробова
 смрти се разбрајају
 на дуге колоне
 страхоте ратних година.

У највећем храму,
 под свједочењем неба,
 рањен мук тугује.

Човјек са срцем
 отуда се враћа
 себи са спровода.

НЕМИ СУСРЕТИ

На наша сретања,
 испред зида плача
 дођем са друге стране
 да трагови кажу
 колико је имао пријтеља.

Увек се гледамо
 из неодмаклих даљина макар што знам,
 да се време закаменило.

У оку његовом
 згрушала се тишина
 у моме светло
 задржане искрености.

Ми се ћутањем
 један другом
 дуго година исповедамо.

ТАЈНА ЛЕПОТЕ

Тамо где се зачињу,
 орлови и воде,
 где долазак пролећа
 наслућују кроз бајке,
 где дивље звери
 сваког јутра славе
 излазак подмлађеног Сунца,
 срео сам човека,
 који је тајну лепоте,
 крио у пепелишту срца
 и мени је открио ћутњом
 кад су га сиили
 да призна,
 у коју је гору сакрио слободу.

Горан ВРАЊЕШ

РАСТАНАК

- Авиони! - узвикну Петар и журно устаде из кревета. Зидни часовник управо откуца пет пута и кроз полумрак Петар спази Живку како стреловито диже Марку с лежаја. Хук сирене измијеша се с дјечијим плачем. Раздањивало се и контуре намјештаја постадоше видљивије.

Потрчавши у кухињу да направи воду, Живка осјети у носу мирис тек куване кафе, али трже се при помисли да су то само халуцинације. Празна шерпа за млијеко упи јој поглед, али уз: - Ево ме долазим! – врати се малом Марку, разочарана што је вода већ искључена.

За то вријеме Петар је миловао дијете говорећи му: - Каква си ти јуначина! Бојиш се авиона. Можда ће они бацати дјечи чоколаде. - Не фантазирај! - обречну се Живка на супруга а зид у соби се осу због блиске експлозије.

- Поново бомбардовање! - помисли Петар и поможе супрузи да обуче дијете.

Потрчаше у кухињу, чији је прозор, окренут ка дворишту, сада био закуцан даскама. У углу, према хаустору, на поду прекривеним душецима и декама, проводила је породица Пророковић, највећи дио времена, откако су почела стална бомбардовања града. Њихова кућа није имала подрум и то се, у ово ратно вријеме, показало као велики недостатак.

- Паклено - помисли Живка - па ово је горе него претходних дана. Марко је кењао и чинило се да ће, можда, опет заспати. Живка мимиком затражи цигарету од Петра. Он посегну руком у џеп и осјети да је празан. - Нема више! - одговори јој, такође, мимиком, на шта Живка

направи болну гримасу. Стаховит тресак заглаушише Живкини јауци. - Куд ли је ударило? - питао се Петар умирујући Марку који се пробудио и почео да вришти.

- Па шта радиш, човјече? Што не бјежимо?

- Али, Живка, знаш да су свуда око града минска поља. Ово ће престати, видјећеш.

- Ти, егоисто! Теби су пречи твоји рукописи и књиге него дијете и ја.

- Шта ти је, Живка? И мој живот је, ваљда, у питању. Схвати ме!

- Нећу да схватим. Зграде око нас су полупразне. Јуче су отишли сусједи из околних кућа. Видјела сам кад су журно сједали у кола. Нису имали времена ни да се поздраве. Довикивали су нам да бјежимо што прије. И, заиста, треба бјежати док се још може.

Боже, како Петар изгледа! Скоро потпуно је осиједио за ових неколико мјесеци. А био је толико лијеп и поносан на ту своју љепоту. Вољела сам увијек његов спортски начин одијевања. Имао је свој стил. – Петар је био личност и као сасвим мали - говорила је моја свекрва. Од најранијег детињства сви су га обожавали.

Како би се растужили да га сада виде! Лице препуно бора, образи опуштени, коса сиједа, наочари пале на врх носа. Он, који се туширао сваког јутра, не може сад честито ни да се умије. Оно мало воде што донесе, у интервалима између два бомбардовања, мора се употријебити за Марку.

Боже, Петрове среће кад му се родио син! Коначно мушко! Штета што су му родитељи већ

били мртви. Нису дочекали унука!

Ах, то несрећно дијете! Тек што је дошло на свијет, изби рат. И ко зна шта га још чека! Ако некуд не кренемо, ништа добро. Петар је неодлучан. Да ли ће га ова ситуација инспирисати за неко дјело? Вољела сам да у његовим романима тражим дјелиће његове биографије, а он није држао до тога. „Писац догађаје пропушта кроз своју посебну призму и сваки тренутак из живота доживљава у дјелу трансформацију. Немој тражити те мрвице аутобиографског по мојим дјелима! То је глупо!“ – говорио ми је.

Боже, како Живка изгледа! Била је најљепша дјевојка у граду кад сам је упознао. Витка, дугонога, имала је косу боје махагонија и то јој је давало неку специфичну отменост. Плаве очи! У мојој породици сви су били црнооки. За разлику од мене, знала је увијек шта хоће. Кад ме пожељела, постао сам њен:

Каква јој је сад та коса?! Не може да је фарба и испод боје махагонија јавља се жута. То ми личи на превару. Као да сам био обманут. А лице без шминке, опуштено и тупо! Нема воде ни да се умије. Сва вода нам треба за Марку.

„Па и није она баш нека љепотица!“ - рекла је моја мајка. Нисам јој вјеровао јер сам знао да није одобравала овај мој брак. „Неће теби бити лако са Живком“, - рекао ми је једном отац.

Али Живка и ја смо се слагали баш зато што смо били контрастни. Ја сам имао све у животу, она ништа. Она је ишла да осваја свијет, ја сам био у дефанзиви. „Додуше“, - говорила је – „ти освајаш својим

дјелима.“ И то је било тачно. Једино на књижевном плану, знао сам шта хоћу. И ништа за мене није било прече од писања. То је моја највећа љубав. Та симбиоза писца и дјела, то је нешто неисказиво.

- Живка, забога, увијек си била разложна и то сам посебно цијенио: знаш да су свуда околу минска поља.

- Треба покушати. Јуче су јавили да се може изаћи из града путем ка Видиковцу. Ко остаје овдје, осуђен је на пропаст. Данас или сутра сравниће и ову кућу са земљом.

- Не претјеруј! Неће срушити, ваљда, сав град. То није било ни у историји.

- Глупане, ти и твоја историја и књижевност! Људске главе падају као снопље, а ти говориш о историји.

- Историја се понавља, драга моја!

- Тачно, али ово је најокрутнији рат. Сем тога, у тој историји неће више бити мјеста за мене и тебе а што је најважније ни наше дијете. Ми смо дужни да га спасавамо.

- Кад бисмо знали гдје је спас?

- Ма знамо ми гдје је, само ти нећеш да напустиш кућу и своја дјела. Рукописи и књиге, ето шта, драги мој. Увијек сам знала да ће ти доћи главе. Није ли Балзак рекао да се умире због оног што највише волимо.

- Некад си и ти вољела књижевност.

- Вољела, али морала да студирам математику. И да дајем часове да бих се издржавала, док си ти шетао по Јелисејским пољима и Трафалгар скверу. „Господин“ је студирао свјетску књижевност а „татица доктор“ слао га у свијет уз пристојан џепарац.

- Живка, не могу да те познам. Откуд ти толика иронија?! Схватам да је тренутак тежак, али ...

- Како тежак, ужастан! Ово бомбардовање, изгледа, не мисли да престане. Хвала ти, Боже, да је Марко заспао.

- Јуче је преплакао цио дан, па се, ваљда, уморио.

- А знаш ли ти да је шерпа за млијеко празна. Немам више шта да дам Марку. Хљеба нема, Залихе конзерви су при крају.

- Хајде, смислићемо већ нешто. Погледај како је лијеп дан! Сунце одавно није овако сијало. Да смо сад негдје на пропланку окружени зеленилом! Сјећаш се кад смо одлазили на излете?! Увијек си уживала у природи више од мене. Ја природу схватам некако књишки.

- Ти све схваташ књишки.

- Мила, не љути се! Укључићу телевизор. Можда је добар програм.

- Заборавио си да струју искључују чим почне бомбардовање. А и не волим више да гледам ТВ програм. Док ми овдје гинемо, други уживају. То је страшно!

- Па тамо није рат. Шта ће, људи морају живјети нормално. Такав је живот, уосталом. Мораш и ти бити оптимиста.

- Ти си луд. Какав оптимиста у овој ситуацији! Благо онима који су отишли.

- И који су страдали на минским пољима?!

- Макар су се смирили. Моји живци ово уопште не могу да издрже. Ево, поново сирена!

- Ова одјављује опасност. Научи већ једном да разазнајеш те знаке!

- Петре, трчи по воду! Канистери су код улазних врата. Али, стани, каква је ово пуцњава?

- Изгледа, уличне борбе.

- И само нам је још то требало!

- Смири се, молим те!

Да ли да јој кажем да је волим? То јој одавно нисам рекао. А како сам у њу био заљубљен! С Маријом, заиста, нисам имао

среће. Стално смо се свађали. Била је љубоморна на сваки мој успјех. Свака моја нова књига дочекивана је код ње „на нож“. Живка никад није била таква. Али данас је не препознајем.

Да ли да му кажем да га волим? Колико сам била срећна кад сам се удала за њега! Увијек је био тако пажљив и фин. Али сад, не могу да га препознам. Он неће, у ствари, да оде због Марије. Мора да је још увијек воли. Двадесет година су провели заједно. Ту су и дјеца: Сања и Тања. Болесна Марија сад нас све спутава да бјежимо одавде.

- Како да се смирим? Погледај, Марко је сав црвен у лицу. Па он има температуру!

Живка јурну у собу. Поче да баца ствари на под и да их трпа у пластичне кесе. Митраљеви су стравично штектали. Са касетофона у кухињи допирао је глас Јадранке Јовановић.

Мора да је Петар укључио ту музику. Како дивно пјева! Колико сам вољела да је слушам! Али сад, то личи на *requiem*. Добро је што макар имамо тај стари касетофон на батерије!

Како дивно пјева! Колико сам волио да је слушам! Али сад, то личи на *requiem*. Добро је што макар имамо тај стари касетофон на батерије!

Сунце тако умилно сија да просто мами напоље, у природу. Зар се може десити шта ружно по оваквом дану? Волио бих да сад могу некуд на излетиште ван града.

Сунце тако умилно сија да просто мами напоље у природу. Зар се може десити шта ружно по оваквом дану? Вољела бих да сад могу некуд на излетиште ван града.

- Петре, гдје је новац?

- Код мене, не брини! Ипак, ево ти пола, можемо се случајно раздвојити.

- А зашто бисмо се раздвојили?

- Па тако. Може да се деси.
- Не причај глупости!
Уосталом, тише! Пробудићеш
Марка!

- Он спава чврсто. А нама се
измиче чврсто тле под ногама.

- Сад и ти постајеш
песимиста.

- Нисам песимиста, али
схвати, како можемо све ово
да оставимо? Ту смо имали
своје пријатеље. Сем тога ту су
живјели и моји родитељи и моји
преци.

- Колико само имаш тих
предака? Све до оног хајдука
Стојана чији ханџар чуваш на
тавану. На крају, шта ме се ти-
чу сви они? Хоћу да спасавам
своје дијете и себе, а ти ради
шта знаш!

- Мила, ово је наш потпуни
разлаз. Ја тебе, у ствари, нисам
познавао довољно.

Нисам ни знао да си тако су-
рова. Схвати, ја не могу да оста-
вим све ово. Твоји родитељи
су живи и здрави у иностран-
ству, гдје су отишли да раде, а
овдје у граду су гробови мојих
родитеља, на градском гробљу
биће и мој гроб.

- Ти све знаш унапријед,
па и гдје ће ти бити гроб! Ако
овако наставиш, ускоро ће се и
то десити. Зар не чујеш како се
пуцњава приближава?!

Не, он је волио увијек само
Марију. Како сам била луда! Што
сам се уопште удала за њега? А
Сања и Тања! Оне су њему пре-
че него Марко.

А толико сам је волио! Због
ње сам напустио Марију и оста-
вио Сању и Тању. Јадне моје
дјевојчице! Ко њих да изведе из
овог пакла?

- То што се пуцњава
приближава, не значи још да
ћемо и ми страдати. Неко мора
и да преживи. Уосталом, боље је
умријети на свом прагу.

- Уз своје књиге и рукописе!

Живка трчи до полице са
књигама. Узима их насумце и

баца на под. Књиге с треском
падају.

Петар је зачуђено посматра.
Стоји као хипнотисан и не може
ни да се помакне.

- Ево ти твој Пруст, твој
Томас Ман, ево ти Фокнер,
Валери, Рембо, Достојевски, Че-
хов, ево ти и твој Његош, Ракић,
Настасијевић, Дучић, Попа. па
Андрић кога си обожавао - ко-
лико их само имаш?! Ево ти...
твоји рукописи...романи, при-
че, драме, пјесме...

- Остави то, Живка! Јеси ли
полудјела? Шта то радиш?

Он стоји као хипнотисан. Мо-
ра да мисли о Марији. Како јој
се десило да падне и повриједи
кичму? Да је она с дјецом изаш-
ла из града, сигурно би и Петар
то учинио. Па није, ваљда луд, да
сви изгубимо живот због књига
и његових рукописа?!

Не, Живка није била за мене.
Уосталом, разлика у годинама је
сувише велика. Шта ли сад ра-
де моје јадне дјевојчице? Марија
ме, знам то, увијек вољела. Би-
ла је само превише себична у
тој љубави. Требало би некако
да им помогнем!

- О, људи, тачно ћу полудјети.

- Шта радиш то?

- Палим твоје рукописе.
Можда ћеш, ипак, кренути кад
ти они изгоре?

Петар се једним скоком нађе
крај Живке. Ошамари је из све
снаге, тако да се она заљуља и
паде. Прстима угаси пламен ру-
кописа који је тек почео да гори.
Живка на поду је плакала. Пе-
тар је никад није ударио. И он
је „полудио“.

- Ето до чега смо дошли. Због
тебе и Марко да страда. Себе и
не рачунам.

- Да се ниси усудила да
поново дотакнеш моје рукописе!
Ту је сав мој живот.

- Шта мислиш? А мој је,
ваљда, у кувању ручка и прању
пелена.

- Па ти си професор, Живка.
Што се стално омаловажаваш.

Живки се чини да ће јој срце
искочити из груди. Толико је на-
пета да личи сама себи на затег-
нуту струну.

Петру је жао што је ошамари-
рио Живку, а, ипак, неће то да
јој покаже. Седа на под недалеко
од ње, али гледа некуд далеко и
одсутно.

- Петре, зар ти можеш ово
поднијети? Ја не могу, не могу...

- У рату људи губе. Још је
понајмање ако су само живци у
питању.

- Колико убијања, колико
проливане крви! Чему су
служиле све те књиге?

И шта су људи из њих нау-
чили? Како се може убити не-
ко ко уопште није крив, а сви
смо мислили да смо то давно
превазишли. Образовање, кул-
тура, емпатија према ближњем
– на све то је заборављено.

- Извини, молим те! Ено
Марко плаче! - Петар му прилази
и узима га у наручје.

- Не дирај дијете! Убићеш га
својим нечињењем. Одлазим...

- Причекај још мало!

- Чекај да узем само
најновији рукопис! Али ја,
Живка, не могу да идем.

Дужан сам својим прецима.
- И потомцима. Спасевај
своје дијете!

- Живка граби Марка из
Петрових руку и истрчава с њим
на улицу.

Раскомадани дијелови
људских тијела, намјештај, ци-
гле, грање лети посвуда. Пред
њом се зауставља аутобус пун
путника. Као у неком филму,
(јер Петар је писао и сценарија
за филмове!), Живка ускаче с
дјететом у аутобус вичући да
причекају и њеног мужа. Ауто-
бус стреловито креће. Окрећући
се због Петра, Живка спа-
зи: њихова кућа горјела је као
буктиња.

Љиљана ЛУКИЋ

Нови темат часописа „Крајина“ Милана Стијака број 81-82.

Ширина и часописна орјентисаност

„Нинова награда 1955-2023“

Једини часопис за књижевност, науку и културу „Крајина“ у приватном власништву, кој је основала приватна издавачко-штампарска фирма „Арт принт“ Милана Стијака у Бањој Луци, остварује значајну и по много чему јединствену часписну улогу на просторима културе и културног стваралаштва Републике Српске, а присутан је на свим просторима српског језичког простора, па и шире. Обзиром да је уистину врло тешка финансијска ситуација, те да се ни за шта нема довољно средстава, која мањају и „Крајини“, издржати и објавити 80 бројева часописа на позамашном броју страна, као у вријеме прошлости и часописне традиције у нашој култури, велики и смион подухват једне издавачко-штампарске фирме, каква је ова коју је основао један од необичних прегалаца у штампарству и култури ових простора, врли Милан Стијак.

Наравно да се сам Милан Стијак не усуђује водити политику и уређивачке послове у часопису, па су ту сарадници, почев од професора др Младена Шукала, књижевника, са којим је часопис и основан, а који је утемељио једну савремену (и савршену) праксу, тематских бројева часописа, за што је од ових осамдесетак бројева „издвојено“ њих најмање двадесет пет до тридесет. Говори то о много чему, а понајвише о уређивачкој ширини и савремености уређивачке часо-

писне политике, за шта је управо Стијак најодговорнији. Осмјелио се, чак, панорамски приказати и све књижевне родове (и врсте) у Крајини, па су, тако, панораму крајишке поезије уредио Мирко Вуковић, приповијетке Ранко Павловић, књижевности за дјецу Горан Дакић, панорам драмског стваралаштва Раде Симовић и тако редом. Најновији, двоброј 80-81 часописа „Крајина“ је темат те врсте, а већ освједочени и потврђени пријатељ и сарадник часописа, књижевник Горан Дакић досјетио се да скупним учоно интервјује добитнике „нинове награде“, једне од најстаријих књижевних признања за најбољи роман на овим просторима, која је основана 1955. године.

Дакле, од првог добитника овог ласкавог признања, од Добрице Ћосића, па до ниновца 2023. године, Данице Вукићевић, сабрани су интервјуи готово свих добитника овог признања. У предговорном тексту приређиваћ темата Горан Дакић пише: „С ибзиром на то да се о НИН-овој награди и данас пише, често и више и квалитетније него о самим награђеним романима, Овај број „Крајине“ посветили смо овом књижевном признању. На једном мјесту окупљени су сви интервјуи са добитницима НИН-ове награде – од Добрице Ћосића до Данице Вукићевић. Мирослав Крлежа није дао интервју НИН-у када је 1963.

Добио награду за „Заставе“. Није то урадио ни Давичо када је другу годину заредом био награђен, а исто се, годину дана касније, догодило и са Ранком Маринковићем чији је „Киклоп“ проглашен најбољим романом за 1965. годину. Интервју није дао ни Бора Ћосић; умјесто тога штампан је његов аутопоетички запис. У самом НИН-у не постоји ни један траг зашто ови разговори нису објављени...“

Дакле, требао је уистину велики труд да се прикупе, прочитају, прочисте на свој начин, те обједине на близу пет стотина страна сви ови интервјуи. Садрже они не само књижевну хронику, културну проблематику и ставове писаца о свему и нсвачему, него поучност и подуку као искуственост писаца за будућа нека покољења. А читаоцу ових интервјуа застаје дах док их чита, кроз шта се све пролазило у бирвактилна времена. Посебно је за ову нашу, данашњу, Босну и Херцеговину је поучан разговор са добитником ове награде, Војиславом Лубардом, гдје се налази све и свја као указ шта се може у будућности овдје догодило, а што ће нас, захваљујући и том „тамном вилајету“ затећи прије виуше од три деценије.

Р.Пр.

ROĐENJE – ili PRAZNICI ISPUNJENI SMISLOM

I wanna roll around like a kid in the snow
I wanna relearn what I already know
The Killers, A Great Big Sled
Želim da se kotrljam kao dete u snegu, sam
Da ponovo naučim ono što odavno već znam
The Killers, Velike divne saonice

Razmišljajući o prošlosti, a najčešće to činimo o praznicima, ili prilikom ispraćanja nekih nama dragih ljudi, neretko se prisetimo sasvim običnih, neprimetnih i svakodnevnih stvari, koje nam u trenutku dešavanja nisu izgledale ni važne, a kamoli sudbinske. Poput Prustove madlene, ti trenuci probude u nama čitave priče i lavine sećanja, otope se baš kao sladak kolač u toplom mleku i prožmu nas teško opisivom melanžu sreće, tuge, nostalgije i svečanog izrastanja, izranjanja i ponovnog rađanja. Mnoge su divne priče tek izgovorene, ali retko kada zapisane, nastajale u božićna i novogodišnja jutra, ili po povratku sa groblja, nekog kišnog dana, uz razgovore o tek preminulom. Jedna grančica srebrne jelke pojavljuje se tako u našim sećanjima u nekoliko potpuno različitih sećanja, budeći svojim mirisom, ili savršenim spletom iglica – zaboravljene kutke sećanja. I još češće, ne obazirujući se na slična i svakodnevna iskustva drugih, gotovo stidimo da ih

podelimo, jer su tako obična i samo naša. A zapravo ih arhetipski delimo sa celim svetom i to ne samo u naše vreme. Upadamo u zamku autora pre hiljada godina koji su još tada verovali da se nema o čemu pisati, jer sve velike priče behu davno ispričane, pesme otpevane, a bolovi i tuge isplakani. U strahu od „otkrivanja tople vode“ zanemarimo i onu najljudskiju – suze. A, opet, sa druge strane, skloni smo da tuđa osećanja prepoznata u nama često ocenimo kao patetiku i laž, ne videći ih kao događaje – već veštačke tvorevine. Slovenski koren reči događaj je i „slučaj“. „Slučilo se“, ako izuzmemo ruski, kod nas je zaboravljeni arhaizam, baš kao što se glagol sretati ne otkriva na prvi pogled u imenici sreća.

Očekujemo senzacije, svesno ih pripremajući i izazivajući ih pred godišnje odmori, praznike, rođendane i slavlja, zaboravljajući da se to ne izaziva – već dešava. I svako izranjanje iz te reke svakodnevice nije veliki talas koji općini svojom

strukturom ukrasa antičkog stuba ili Hokusaijeve igre pene, već šetnja po obali, kada kao bosonogo dete naiđe na neku naplavljenu sitnicu, čudan kamenčić, školjku, ili neobičan komad drveta. A koji su to trenuci „buđenja“, „rađanja“, ili „izranjanja“? Obično oni koji nas dovode do svesti o tragičnoj ograničenosti ljudskih života – na groblju, u bolnici, posle mnogo godina u ulici u kojoj smo odrastali i koja, kao Kišova „ulica Kestenova“ postoji samo u našem sećanju, trajno zabeležena samo na mapi uma, dečijom rukom, zaboravljena na nekim stepenicama i izložena protoku kiše, snega i sunca vremena.

Roman Kornele Zirdum Vuković na svom početku deluje kao list dnevnika istrnut iz prirodnog okruženja neke školske sveske, stilske vežbe deskripcije. Međutim, vremenom ta priroda postaje još jedan, ravnopravni junak dela. Opet je „slučaj“ hteo da knjigu čitam baš u prazničnim decembarskim i januarskim danima, šireći kontekst nečijeg života na neke druge, prepoznavanjem i upoznavanjem, prepletom likova, autora i čitaoca kao u romanu Gorana Petrovića „Sitničarnica kod Srećne ruke“.

Kornela Zirdum Vuković

I JA SAM ROĐENA

Uostalom, bez tog zajedničkog učitavanja i uživljanja ne postoji svet priče, osuđen na papirno šuškanje i ušuškavanje u fraze i dopadljive pasaže. Kompozicija knjige zasnovana na uglovima gledanja likova koji se polako uvode u koloplet omogućava da se tok grana, razliva, prepliće i usložnjava, bežeći od opasnog solilokvijuma u kome čitamo beskrajna promišljanja jedne osobe u interakciji sa drugima. Laura i svojim imenom – venac pobeđe, slave, časti – u svoju sudbinu upliće druge, čineći da ovo ne bude još jedan ljubavni ili bildugsroman (kako bi se to

reklo u savremnim serijama – „coming of age“). O glavnoj junakinji saznajemo tokom čitanja više posredno, preko likova sa kojima se upoznaje i prepoznaje, više nego što nam se sama otvara. Autorka to ne krije ni jednog trenutka, još od prologa koji ukazuje da roman nije konstrukcija – već ispovest zasnovana na iskustvu, lišena tek realnih lokacija, u tradiciji realizma, jer bi se u suprotnom pretvorila u memoarsku prozu. I kao što se u uvodnoj napomeni navodi da je delo „pisano u dahu“ – tako se i čita, ali ovde nikako nije reč o „lakom štivu“. Zapažanja

o zatvorenim i samodovoljnim palanačkim sredinama se na ovim prostorima lako razumeju, nažalost. Ta neka „običajna lažna sreća i mir“ možda je najuočljivija u vreme praznika, ali postoje i čvršće veze porodice i prijatelja: Kroz par želja koje su izgovarale, znale su da iza toga stoji iskrenost. Nije to bila formalnost. Nije to bilo puko čestitanje. One su bile vezane, one su to istinski i osjećale jedna za drugu. Ono što je nekada bila formalnost male sredine, danas se pretvorilo u lažno i jednako nemarno prosleđivanje slikovnih poruka u inboks za praznike. Umetnuta epizoda o seoskom avgustovskom vašaru na kome se prodaje i nudi sve, ali se među liciderskim srcima i drvenim koritima izbegava probanje rožate, drugačijeg i tuđeg kolača, ima i sociološku vrednost opisa društva koje kolektivno tone u izolaciju i samodovoljnost, površnu osudu i formiranje lažnih tradicija.

Ipak, najviše od svega, i kompoziciono i idejno, ovo je roman o opraštanju i samospoznaji. Likovi su ličnosti, psihološki iznijansirani, iako ponekad suviše „papirnati“ u dijalogu. Da se tek malo zamislimo nad nekim sudbinama – bilo bi dovoljno, a kamoli da ih na trenutke intenzivno osetimo i to u vreme praznika.

O Božiću 2023.

Aleksandar MIJALKOVIĆ,
profesor književnosti

Обећање

Од свих многобројних празника, које нас чине срећним, јер бар на тренутак побјегнемо од свакодневних брига и мука, ја сам одувјек највише волио Божић. То је био мој празник! Све би било некако свечано и идилично. Град би опет обукао своје старо и износано, али ипак још увијек некако грациозно и бљештаво одијело. Људи би се увијек благо смјешкали једни другима, задовољни што ће уопште доживјети још један Божић. Иако су сви били ужурбанији но иначе, неки необични ореол среће је дријемао над градом тих празничних дана, тако да се нико није претјерано бунио због ове нагле ужурбаности. Чак и она добро знана нервоза, на коју су сви били већ одавно навикли, напуштала би мој мали град на неколико дана.

Градски оци су постављали велику јелку на главни градски трг, хвалећи се сваке године све више и неустрашивије, како „опет имамо највеће свето дрво у држави, а можда и шире“, широко се смијешећи са велике празничне бине.

„Мажу нам очи, увијек то раде!“, говорио је мој добри отац.

Мени баш и није било јасно како то очи могу да се мажу, али су људи то очигледно вољели, јер су масе људи задовољно и бучно клицале масним лицима са позорнице. Много тога нам није јасно кад имамо непуних пет година...

Власници различитих трговина, малих и оних још мањих, су се несвјесно такмичили у украшавању својих биједних излога. Постављали су јелке различитих величина, у зависности од тога, колико им је њихов излог то дозвољавао, и китили их обично са прошлогодишњим

накитом. То је наиме у већини случајева био накит стар и по неколико година, али су га сви називали „прошлогодишњим“, ваљда из навике. Ипак, и тај „прошлогодишњи“ накит је уносио једну посебну празничну свјетлост у иначе поприлично блиједе и монотоне излоге. Сјећам се како бих сатима стајао испред њих и дивио се бљештавим куглицама различитих боја, које су ме статично посматрале са јелке. А тек безброј лампица, које су ме подсјећале на безбрижна љета код баке, када би ројеви свитаца не широкој ливади плесали свој магични ноћни плес. Уз сву ту посебност око себе и сам сам се осјећао посебнијим.

Мој први комшија, Мирко, је кићењу излога придодвао посебну пажњу. Баш као и мени, и њему је овај празник био свет. Он је посједовао малу обућарску радњу на крају нашег насеља, коју је наслиједио од свог покојног оца, бар ми је тако приповиједао. Говорио је како воли свој посао, не доноси му много новца, али је он срећан, јер има тачно колико му је потребно.

„Најважније је да смо Мица и ја живи и здрави“, говорио је.

Мица је била његова мачка, тачније мачак, којег је он некада пронашао заглављеног међу неким кабловима и од тада га није испуштао из вида. Мица ионако није желио да буде испуштен из вида, све док је имао довољно пилеће цигерике и топло мјесто за спавање. Мој комшија Мирко је увијек био усамљеник. Чудак, тако су га називале друге комшијске вуцибатине, али мени је увијек био интересантан. Исте те комшије су причале како је Мирко некада имао же-

ну и да његови потомци сада тумарају неким свјетлијим улицама непознатих и далеких европских градова, али нико није могао да се сјети њеног изгледа, као да никада није ни постојала. Волио сам слушати чика Мирка како приповиједа, а све ми се чинило, да је и он волио како ја слушам.

Много бих времена проводио код њега и увијек сам радо слушао његове приче, али тих дана око Божића сам се посебно радовао одласку к њему. Припреме би почеле... Прво бих га тихо посматрао како пажљиво скида свој „прошлогодишњи“ накит са тавана. Онда би он спустио кутију са куглицама различитих величина и боја, направио себи црну турску кафу (мени, наравно, понудио домаћи сок од рибизле, то је потребно малим дјечама у развоју), запалио јефтину цигару и бацио се на посао. Напросто је фасцинантно са каквом бригом и пажњом је мој комшија Мирко чистио ове куглице. Свакој би поклонио своју пуну концентрацију и у тим тренуцима заборављао на све око себе, као да ничега више на овом свијету нема и ништа није више битно – само он и прашњава куглица којој је с лакоћом враћао стари сјај. Ја бих га посматрао дјечачки радознано и у страху да не испустим ни најмањи звук, како га не бих омео у тој његовој магији. Мачак Мица би замјаукао ту и тамо, протезући се крај старе пећи на дрва, али га комшија Мирко не би примјетио, већ би само још једном прешао влажном крпом преко нове куглице.

Након обављеног посла водио би ме са собом у радњу. Јелка би нас већ чекала у излогу, а комшија Мирко никада не

би био задовољан њеном величином.

„За те паре што им дајем, требало је да добијем бар још 5 центи већу!“, гунђао је.

Ја бих се онда смјестио у олињалу фотељу, а комшија Мирко би са још већом пажњом почео да кити бор. Ово би трајало и по неколико сати, јер би он увијек био незадовољан. Час му распоред не би одговарао (просто је немогуће да зелена буде тако близу плавој!), па му се онда не би допало како једна куглица није била довољно добро очишћена, те би је чистио изнова, а онда би се опет пожалио, како су му „за те паре“ морали донијети крупнију јелку. По завршеном послу би запалио ко зна коју цигару тог дана, смјестио се поред мене и неколико дугих тренутака без ријечи замишљено посматрао своју „мезимицу“, како ју је обично називао.

„Ово је посљедња година са овим накитом. Морам да уштедим који динар и да купим неколико нових куглица, овако више не иде.“

Комшија Мирко никада не би купио нове куглице, али их је сваког Божића тако чежњиво помињао.

„А можда и није тако лоше, мајку му? Шта ти мислиш?“, упитао би ме, не очекујући одговор. Ја бих само нијемо климнуо главом и наставио да буљим у тај, за мене најљепши бор.

Ипак, главни разлог због којег сам толико волио овај свечани празник је свакако Деда Мраз. Ја сам, наравно, знао, да су сви они смотано умотани поклони, које бих проналазио у зору Божићног јутра долазили од мојих тетака, стрина и остале родбине. Добијао бих најразличитије играчке, од аутомобила на навијање, до кликера с којима бих се онда касније хвалио по насељу. Али сам ис-

то тако врло добро знао, да Деда Мраз постоји. Мене није било лако преварити, а и увијек су говорили да сам бистро дијете. Сваке године бих пронашао и један посебан поклон. Увијек би био умотан у црвени омот са плавом машном и стрпљиво би чекао на мене, кријући се иза осталих поклона, који ми у односу на њега и нису више били толико битни. Тај поклон је био од Деда Мраза!

Овај дражесни дедица је напосто сваке године знао тачно оно шта ја желим, а мени то никако није било јасно. Док су се моји вршњаци препирали око тамо неких моћних ренцера и дали је црни јачи од бијелог, мени је увијек црвени био некако најдражи.

„Црвена је женска боја, а то значи да си и ти женско!“, ругали су ми се остали дјечаци из улице, дижући велику грају и некултурно упирући прстом у мене! Мене није било брига, размишљао бих само о сљедећем Божићу и постављао бих себи сваке године исто питање, иако сам одговор и сам знао.

„Да ли ће Деда и ове године погодити који поклон тако жарко желим?“

А одговор је увијек био исти...

Много сам причао са мојим оцем о томе. Мој отац је тада био поприлично крупан човјек, са смеђом, готово увијек рашчупаном косом, која му је и поред силне пажње коју јој је поклањао, увијек штрчала на све стране, не желећи да се обузда. Мој тата је такође био и врло паметан, усудио бих се рећи, најпаметнији човјек које су моје дјечачке очи икада видјеле. Он је напосто знао одговор на свако моје блесаво питање.

„Тата, како то да Деда Мраз посјети сву дјецу на свијету за само једну ноћ?“, упитао бих га тако.

„Деда Мраз има чаробне санке. Оне су тако брзе, да твоје мале очи не могу ни да их виде. Те санке посједује само Деда Мраз, а он све зна и све чује. Зато ти непрестано понављам, да увијек мораш бити добар, како не би наљутио доброг Декицу.“, одговарао би одмах мој доброћудни отац.

„Да тата, али како он може да уђе у нашу кућу, кад нема кључа?“

„Деда Мразу нису потребни кључеви, он се једноставно спусти кроз димњак“

„Али тата, па ми немамо димњак.“

„Ах ти мали, бистар си на маму, нема шта! Деда Мраз има своје тајне које не треба да буду откривене, јер онда не би више имале никаквог смисла. А сада на спавање, погледај колико је сати. Деда Мраз баш и не воли да мали дјечаци као што си ти буду овако касно још увијек будни.“

Ја бих онда одлазио у кревет, дозвољавајући машти да ме потпуно обузме и наслика једну потпуно нову магичну слику тог далеког Сјеверног Пола, са свим оним малим помагачима, о којима ми је тата толико пута причао. С нестрпљењем би очекивао нови Божић и ону радост коју он са собом носи.

Ипак, сљедећи Божић је био све, само не радостан. То се могло наслутити већ на јесен. Лишће се већ увелико жутило са грана и жалосно падало по забринутим пролазницима, који су, избегавајући туђе погледе, хитро јурили својим кућама. Мој мали град никада није био претјерано лијеп (иако сам га ја сматрао поприлично љупким), али тако одвратног га моје крхко биће никада није памтило. Као да су се све нијансе сиве овога свијета удружиле и одлучиле да посјете баш мој град и да унесу неку, за мене непознату, за-

бринутост и страх у сваки мали дом. Неки чудни звукови су почели да често и веома гласно и дуго тутњају над градом. Мене је то подсећало на завијање болесних вукова, само неколико хиљада пута гласније. Када би ове „сирене“ (тако су их сви називали) почеле, паника би ушла у сваку душу овог града, сви би бјежали главом без обзира и само гледали да нађу неки заклон. Ми смо заклон налазили у нашем подруму. Мама је покушавала да ме успава нервозно цупкајући ногом, са уплашеним погледом у патос, а бака је тихо плакала у ћошку. Само, нико није знао да ми објасни зашто нам сад одједном треба тај заклон...

Моје драге мама и бака су иначе тих дана сједиле сатима и наизмјенично сркале бокале кафе. Ја сам сједио у мом омиљеном ћошку, незаинтересовано се играјући црвеним аутићима на навијање, и посматрао их. Моја мама и бака су и раније имали обичај да сједе сатима на кафи, али тих хладних јесењих дана се све промијенило. Размјениле би по неколико ре-

ченица, смртно озбиљних лица, као да у њима срећа никада није обитавала. Користиле би много оних дугачких и компликованих ријечи, које ја никада не бих разумио. Кад сам једном приликом упитао своју маму шта су то „сананкције“, само ме је тужно погледала и плачним гласом тихо одговорила: „Ајде играј се још мало, хоћеш ли?“ Неријетко су обје бризнуле у плач. А када бих ја дошао да их утјешим, оне би само плакале још више, не испуштајући ме из руку, као да се растајемо на тамо неком перону и више се никада нећемо видјети. Мени је све то било потпуно ново и нејасно, а мало ме је и љутило, што ми нико није хтио објаснити у чему је ствар. Тату сам јако ријетко виђао, али ни њега ова чудна болест није заобишла. Дошао би кући касно увече, извалио се у фотељу, запалио цигару и тако сатима сједио у мраку. Морам признати да ме је све то помало плашило.

Желио сам да одем код мог комшије Мирка, он би ми увијек поправио расположење, а можда би он био вољан да ми бар мало објасни о чему се овдје ради.

Иако су моје остале комшије говориле како тај човјек није способан за љубав, ја мислим да је он мене ипак некако волио. Увијек би ми се обрадовао и ја сам једини са којим би причао нормалном бојом гласа. На све остале би углавном галамио, ако би се уопште одлучио да ступи у комуникацију са неким.

Једног новембра сам и отишао код њега и као и увијек покуцао три пута на његова трошна врата. Умјесто проћелавог комшије Мирка, врата ми је отворила нека непозната жена.

„Ооо... Опростите, да ли је господин Мирко ту?“, упитао сам видно изненађен.

„Не, овдје нема никаквог Мирка“, одговори жена хладно и без жеље за неким даљим разговором залупи ми врата пред носом. Од тога дана сам замрзео ту жену. Није ми била симпатична.

Мама ми је касније објаснила да чика Мирко није био један од „наших“ и да је морао да оде.

„Наше нове комшије су веома драге, дошли су са мора“, додала је.

Мени то ништа није значило, јер нисам знао који су то „наши“, а који „њихови“, али сам одлучио да не запиткујем много, плашећи се да не растужим моју већ ионако растресену мајку. А и то море ми је било странно, али ми се чини да сам једном приликом чуо за то мјесто, наводно има много воде, која се разликује од ове наше воде, јер је много слана. Мислио сам да ће чика Мирко да се врати, кад опет сви постанемо „наши“.

Зима је одавно загосподарила улицама мог града, а украса, на које сам био навикао, није било нигдје. Чекао сам ко ће ове године први почети са кићењем свог излога, али људи као да су заборавили на то. Иако се Божић све више приближавао, излоси су и даље штрчали тако неуглед-

ни и потпуно небитни. Чак су се и уличне свјетилке гасиле много раније него прије, а мене је то све чинило јако несрећним. Божић без бљештавих свјетала! Имао сам осјећај да сам само у неком јако ружном сну и свако вече прије спавања сам из све снаге молио Бога, да ме већ једном пробуди.

Ја сам се ипак и даље радовао Божићу. Надао сам се да ова „ситуација у којој се налазимо“ (то сам чуо од баке) неће баш дуго потрајати и да ће све бити онако као што је и било. И ове године сам био више него радознао, да ли ће ми Деда Мраз поклонити баш оно што ја желим. Као и сваке године, сачекао бих мог оца да се врати са посла и саопштио му шта желим за Божић. „Волио бих да имам један плави бицикл, да ме ти научиш да га возим, па да се похвалим пред Мајом. Нико у улици још не зна да вози бицикл, осим Ђолета, али он је већ у седмом разреду.“

Ја бих сваке године уочи Божића подијелио са татом своју жељу, јер једноставно нисам могао да то чувам у себи, а чинило ми се, да и њега радује та неизвјесност, да ли ће ме Деда Мраз изнова позитивно изненадити. Мој тата ми је поред чика Мирка био најбољи друг и волио сам да проводим вријеме са њим.

И коначно је дошао Божић. Моја бака ме је дан уочи Божића одвела на неко мјесто, гдје је било много људи са дјецом, који су бјесно урлали једни на друге, гурајући се без икаквог реда. Бака ми је рекла да ће неки добри странци да ми поклоне чоколаду. Нажалост, дошли смо касно и нисам добио ту чоколаду. Моју баку је то много растужило, али ја нисам био претјерано несрећан, јер сам се радовао сутрашњем дану и отварању поклона. „Не сикирај се бако, није

битно, могу ја и без чоколаде“, насмијешо сам јој се, а она је само почела опет да плаче.

Кад смо коначно дошли кући, ја нисам крио своје узбуђење. Међутим, у дневној соби ме је чекало нешто потпуно неочекивано. Свуда је био мрак, само је неколико свијећа својим пламеновима освјетљавало наш мали дневни боравак. Мама је сједила на поду, гласно плачући и изговарајући неке бесмислене ријечи. Видјевши ме, чврсто ме пригрлила и наставила да плаче још гласније. Ја сам само стајао мирно и нисам знао шта да јој кажем. На вратима се одједном појавио мој отац и озбиљно ме позвао да дођем у кухињу, што сам је без и једног тренутка размишљања и учинио. Наша кухиња је била мала, али у овом мраку, са само једним извором свјетлости, црквеном свијећом која је тихо тињала, ми се у том тренутку учини некако још мањом.

„Сједи!“, рече тата озбиљно.

Ја сам сјео, а он је запалио цигару и смјестио се преко пута мене.

„Слушај ме сад пажљиво сине мој“, започео је веома озбиљно, „Деда Мраз је веома болестан и не може да ти донесе твој поклон ове године. Ја имам ту част да одем код њега и да му помогнем. А када Деда Мраз опет оздрави, ја ћу да се вратим и донесем ти твој плави бицикл, који толико желиш. Обећавам ти!“

Благи осмијех је за тренутак прекрио његово озбиљно лице, а мени је у том тренутку све постало јасно. Па Деда Мраз је болестан! Зато су људи тако забринути, зато моја мама и бака често плачу, зато нико не жели да кити свој излог и зато нам пуштају стално ону тужну музику! Све ми је било кристално јасно! Насмијао сам се од ува до

ува и чврсто загрлио свог тату, на кога сам био тако поносан.

„Поздрави Деда Мраза, тата! Волим те!“

И мој отац је тад на кратко бризнуо у плач, али је брзо дошао себи. Хитро је узео неку ружну маслинасто зелену торбу, загрлио маму и баку, а мами поклонио још један дуги пољубац у главу. Мама није престајала да плаче, али му је узвратила бројним пољупцима, готово вриштећи кад је он залупио вратима.

Од тог Божића прошло је петнаест година. Сада сам већ и одрастао, имам дјевојку и муче ме неки други проблеми. Морам много да учим и да гледам како да зарадим који динар, како бих могао да купим нешто мами за Божић. А ни дјевојку Ану не смијем да заборавим, иначе ће да се наљути. Онај дан никада нисам заборавио, иако се све након још три тужна Божића вратило у пријашње стање, оно које ме је сваке године увесељавало. Сирене су престале, уличне свјетилке су опет почеле да се пале раније као и прије, људи су опет почели да ките своје излоге, а ја сам опет јео чоколаду. Само, никада нисам научио да возим бицикл. Ана ме сада задиркује и говори како сам смотан, али шта ја да јој кажем када ме неће разумјети. Ја нисам добио мој плави бицикл. Заправо, од оног Божића никада више ништа нисам добио од Деда Мраза. Али чим се мој тата врати са тог далеког Сјеверног Пола, све ће опет бити у реду. Он ће ме научити да возим бицикл и Ана ме више неће задиркивати. А донијеће ми и остале поклоне, које сам си свих ових година желио. Ја знам да ће се он вратити. Немојте да ме убјеђујете у супротно. Ја знам! Обећао ми је!

Росток, фебруар 2012. године

Аљоша ПРERAДОВИЋ

ТРИ РАНКА

Прерадовићу, Павловићу,
Рисојевићу

Уранили,
К'о водоноша,
с обрамицом,
на извор.

Реч бистру да захвате,
жеђ за песмом да утоле.

На дугом низу година,
тутњави деценија.

Кроз збиљу
и кроз сновиђења.

Све док дан не клоне,
хоризонт не згасне,
све док не замакну
у дубоку, последњу ноћ.

Душко Ж. ПОПОВИЋ

СВАКО ИМА СВОГА РАНКА

(Иницијали без наочара и браде)

Прије неколико дана слушах овакав
разговор:

- Ја сам то мислио написати овако,
Али Ранко каже да би требало
другачије.

Упитам: - Који Ранко?

Рисојевић, Павловић или
Прерадовић?

Прекјуче, на једном другом мјесту,
чујем:

- Ранко каже да за нову књигу
Морам пронаћи бољи наслов.

Упитам: - Који Ранко?

Павловић, Прерадовић или
Рисојевић?

Јуче сретнем писца који рече да се
Ранко не слаже

С његовим приједлогом о
представљању књиге.
Упитам: - Који Ранко?
Прерадовић, Рисојевић или
Павловић?
На сва три питања добио сам одго-
вор.
Јер одговор и није тежак.
Одговор је лак и једноставан.
Одговор је прост.
А одговор ни у једном случају није
био исти.
Одговор свих одговора је да у Бањој
Луци (и шире),
Свако, ко има везе с књигом,
Има везе с Ранком.
Има свога Ранка.
Свако има свога Ранка.
Има и оних који имају више од
једног Ранка:
Они имају Ранка и Ранка.

Има их који имају Ранка П. и Ранка
Р.
Има их који имају Ранка П. и Ранка
П.
Има их који имају Ранка Р. и Ранка
П.
Али има и оних који имају више од
два Ранка:
Они имају Ранка, Ранка и Ранка.
А то већ не може бити проста ствар.
Данас сам се поново нашао (тамо
гдје ми није мјесто)
И чуо кад један млађи писац упорно
тврди:
- Тако је рекао Ранко!
Тако је Ранко рекао!
Ранко је тако рекао!
Други писац (мало старији од оног
првог, кроз моја уста), упита:
- Који Ранко?
Ранко Прерадовић?
Ранко Рисојевић?
Ранко Павловић?
Млађи је избјегао директан одговор:
- Један, који има бркове.
Старији је рекао:
- Па, сва тројица имају бркове.
Двојица носе наочаре.
Двојица имају његовану браду.
Како да знам који је?
Кааакооо?
Млађи је тада одговорио:
- Један од двојице који имају исте
иницијале,
А нема нешто од тога што си
набројао.
Старији је, сав срећан, узвикнуо:
- Сад знам!
То је онај Ранко чији иницијали
имају бркове,
А немају наочаре и браду.

(45. дан 2001.)
Живко ВУЈИЋ

СТИХОВИ МУДРОСТИ

Нека суза твоја постане срећа драга,
Бол коју ти наносе данас,
сутра ће бити твоја снага...

Са књигом живота
свак' од нас се бори...
Да ли да окрене нови лист,
или да књигу заувек затвори...

Када и најтврђа кула
стане да се руши,
само је питање времена -
када ће до краја да се сруши...

Мораш да се сумње и страха ослободиш,
да би успешно свој живот могао да водиш...

Никада залуд не вени
и клони се сваког
ко те не поштује и не цени!

Ко не одвоји жито од кукоља,
ни судбина му није боља...

Не слушајмо оне које нас терају да стајемо.
Тако мудрији постајемо...

Кошница без пчела -
ко без људи градови и села!

Братска љубав је безвремена,
њој не треба баш ништа,
она је ту за сва времена!

Ако су те повредили,
а ти повређујеш друге,
кренуо си са њима путем туге!

Добри и лоши људи се
разликују по броју лица!
Лоши људи имају хиљаду лица,
а добри само једно - али вредно!

Сви ми у животу
мање или више учимо,
али научити живети...
Е ту се сви мучимо..

Песнику можете узети све,
али не можете сне...

Када помислиш да вину можеш утећи,
схватиш да ће те брзо прећи!

Како само пријају
стихови вечерњи старог боема,
тако су јутра тужнија
када их нема!

Депресија баш никуда и ничему не води,
вера у себе само здравом духу води!!!

Уживамо данас, сами смо ја и жена...
а већ сутра долази нам мајка њена...

Пружи им прст,
ишчупаће ти руку.

Кад добијеш муку,
поклониће ти бруку!

Само мораш чврсто хтети,
никад не посустати и одустати
и сигурно ћеш успети!

Победићеш,
немој се освртати
и немој стати,
јер срећа храбре прати!

Не кукај како живот није „фер“
јер сваки твој неуспех јача ти карактер!

Нека су ти ноћи некада дуге,
уживај у њима.
Живи увек за себе, никад за друге,
нити у њиховим очима...

Када видиш да ти пријатељ има муку,
само му пружи руку!

Ако се проблем решава,
онда не брини,
а ако не може да се решава,
бар бригу са главе скини...

Оно што мора биће -
и без тебе и са тобом – јутро свиће...

Плакати за лањским снегом
је ко за каменом под брегом...

Тугуј, јецај, буди мокар до голе коже -
залуду срце кидаш -
прошлост се мењати не може...

Не поклањај пажњу скупој ствари,
само је занемари...

Никада не пузи и не моли,
глуми да си спреман и
када те душа боли...

Људи, углавном, верују слатким речима,
оне пријају њиховој таштини.
Више но хладној и горкој истини...

Реците себи да сте добро спавали
и ако није било тако,
да би сте дан провели чило и лако!

Ако имаш једну жену,
а другу крадом љубиш
и држиш по страни -
боље се од обе на време окани!

Позајми другу, ал' не велике паре,
тек толико да вам друговање не покваре...

Ко мисли да са клептоманом живети може,
скинуће га брзо - до голе коже!

Није више могао да јој испуњава жеље,
бирала је „свингере“ за пријатеље...

Владимир СТОЈАНОВИЋ

UČENJE PO MARKSU

Recenzija rukopisa „Marksova teorija otuđenja“
 autora Duška Popovića

Rukopis „Marksova teorija otuđenja“ autora Duška Popovića strukturalno je tako postavljen da obuhvata poglavlja relevantna za obradu jedne ovakve teme: počev od uvodnog dijela u kojem se najavljuje problem i način pristupa njegovoj obradi, preko izvora formiranja Marksove teorije otuđenja, razrade elemenata ove teorije, pa do sinteze istraživanja jednog od najznačajnijih fenomena savremenog mišljenja. Rukopis sadrži i popis korištene relevantne literature.

U uvodnom dijelu, autor ukazuje na filozofski značaj otuđenja u savremenom svijetu kao i na procese koji u različitim područjima društvenog života proizvode otuđenje u njegovim isto tako raznorodnim oblicima. S tim u vezi naglašava se i nezaobilazan značaj Marksove teorije otuđenja koja je ujedno i bitan temelj razumijevanja položaja čovjeka u savremenom svijetu.

Otuda, u metodološkom smislu, Duško Popović sa razlogom na početku elaborira izvore Marksove teorije otuđenja, analizirajući koncepte Hegela; fojerbaha i Hesa kao i mislilaca ekonomske provenijencije koji su ujedno i utemeljili osnovne odrednice Marksove teorije. Iz toga slijedi i presjek

formiranja Marksovog koncepta otuđenja. Popović iznosi jedan bitan uvid da se otuđeni rad pokazuje kao izvor svih drugih otuđenja čovjeka, određujući tu činjenicu kao odlučujuću u razumijevanju Marksa.

Iz takvih polazišta, u tekstu susrećemo analitiku pojmova opredmećenje – ospoljenje – postvarenje i otuđenje. U ovoj analitici naglašavaju se koliko filozofske, toliko i antropološke odrednice pomenutih pojmova.

U tom smislu, otušenje rada je, zapravo, otušenje čovjekovog generičkog bića. Popović identifikuje i druge vidove otuđenja koji dolaze, da tako kažem, posljedično. On navodi i otuđenje čovjeka od prirode, otušenje čovjeka od čovjeka i uopšte, jedno apsolutno udaljavanje egzistencije od esencije.

Time se naznačava mnogo toga, a posebno savremenost Marksove teorije otuđenja. U posljednjem poglavlju rada, metaforično nazvanom „Odbljesci“ susrećemo identifikaciju temeljnih relacija Marksa i savremenosti, posebno kada je riječ prema opusu jednog Fridriha Ničea ili pak Hajdegera, prema filozofiji egzistencije (na primjer, kada je riječ o Sartru i Jaspersu) prema dometima filozofske antropologije (naročito kod Šelera i Gelena), u odnosu na kritiku totalitarizma itd. Ovaj dio teksta daje, naravno, snažniji dignitet prethodnim poglavljima i obogaćuje autorov napor u cjelini.

Smatram da ovdje treba dati još jednu napomenu: Duško Popović na više mjesta koristi – pored pojmovne aparature – i formu metaforičkog kazivanja. Naravno, to može ponekad ići i na uštrb naučne preciznosti, ali procjenjujem da ipak metafora daje i jednu dozu životnosti tekstu koji je pred nama.

I na kraju, treba konstatovati da je cijeli tekst – posmatrano u cjelini – postavljen i metodološki korektno, tako da se struktura poglavlja doima kao jedan osobeni krug u kojem prvo i posljednje poglavlje imaju dodirnih tačaka, a središnji dio odslikava osnovne elemente Marksove teorije otuđenja.

Dakle, u svakom slučaju, riječ je o doista kvalitetnom rukopisu – kako u sadržinskom tako i u metodološkom smislu, zato, sa zadovoljstvom predlažem da se ovaj rad publikuje, dakle, da se učini dostupnim naučnoj, stručnoj pa i široj javnosti.

Prof. dr Miodrag ŽIVANOVIĆ

Duško Ž. Popović

MARKSOVA TEORIJA
 OTUĐENJA

Прво објављивање

СТРАХ

Напуштало ме је све и свашта
Одлазило
Губило се у времену.

Једино и увијек
Са мношћом је био
Мој вјерни страх.

Прагио ме сустопице
Мада уистину
Најљепше му је било у мом срцу.

Како се оно само
Знало са њим разиграти.

Једанпут сам се грешком
Мало окуражио
Па сам се одмах уплашио
Да ме није оставио страх.

Ако се некада деси
Да случајно умрем
Биће то сигуран знак
Да ме је страх напустио.

ИСПЕЦИ ХЉЕБ НА МЈЕСЕЧИНИ

Кад стигне
Црни глас
Од кога ти коса обијели

Отвори прозор
На слијепом зиду
Нема ти друге.

Призови мјесец у собу
Истјерај мрак из ћошка
Чувај се наопаких сјенки.

Огриј се
Испеци хљеб на мјесечини.

Прошири бацу
На крову куће
Можда ће канути нека звијезда.

ПРИВИД НЕНАПИСАНЕ ПЈЕСМЕ

Јутром изговорене ријечи
Одјек су ружног сна
Привид ненаписане пјесме.

Јутром изговорене ријечи
У огледалу
Себи нимало сличне
Наопако отварају
Врата новог дана.

Јутром изговорене ријечи
Журно прелазе праг.

Ево: улицом корачамо.

МОСТ

Вјековима је
Свака обала
Имала себе саму.

Имала је и своје тајне
И приче
И своје парче неба.

И дивља ријека је
Углавном
Текла по своме.

Једном је неки човјек
Пожелио
Да на другу обалу пређе
Сувих стопала.

Од тада
Више никада
Ништа
Није било исто.

Миленко Миро ШАРАЦ

О аутору

Миленко Миро Шарац је рођен 17. децембра 1959. године у Пљевљима. У родном граду завршава гимназију, а дипломира на смјеру опште економије на Економском факултету у Београду. Живи и ради у Пљевљима. Пише поезију, сатиричну поезију, хаику, кратке приче и афоризме. Објавио књиге поезије: „Позни откоси“, Матица српска - Друштво чланова у Црној Гори, Никшић;

„Кућа на далеком брду“ (хаику), Хаику удружење Србије и Црне Горе, Београд; „Повратак кући“, Књижевна задруга Српског националног савјета Црне Горе, Подгорица; „Умножавање страха“, Ободско слово, Подгорица; „Штампар Макарије“, Београд; „Хаику“ (избор), Алма, Београд. „Ноћ у којој се вратила Санела“ (Наград за најбољу књигу поезије у рукопису Матице српске - Друштва чланова у Црној Гори).(2020)

„Вјештина заборав“ - ЈУ Народна библиотека „ЊЕГОШ“ - Никшић -

(Награда „Никшићких дана културе“ за најбољу необјављену књигу поезије у 2022)

Објавио је књиге афоризама и епиграма: „Рафална паљба“, Мостови културе, Пљевља; „Пописивање жртава“, Алма, Београд; „Пријеки суд“, Ободско слово: Подгорица; „Штампар Макарије“, Београд.

„Условна казна“ – „Алма“ – Београд

Вишеструко је награђиван за своје сатирично стваралаштво.

Својим стваралаштвом заступљен у великом броју зборника и антологија, те различитим публикацијама у Црној Гори, Србији и региону. Члан је Удружења књижевника Црне Горе и Хаику удружења Србије и Црне Горе.

UGAO (PO)SMATRANJA, OLIVERE STANKOVIĆ

U KNJIZI „OKRUGLO PA NA ČOŠE“, 2024.

Gradeći svoju knjigu „Okruglo pa na čoše“ o ovom rasparenom svijetu Olivera Stanković, kao u igri „ne ljuti se čovječe“, brusi stihove do glanjca, gleda da prođe i pređe preko svih životnih pojava i figura, a da ih pri tome ne poruši.

Oni koji budu imali knjigu u rukama moraće dok čitaju ove

zgusnute stihove da zamišljeno razmišljaju, iako će na prvi pogled (po)misliti da je autorka za njih sve jasno (raz)mislila. I da lagano prođu kroz pjesme smještene u cikluse: **Krug i čošak, Ko sam, Kako sam, Kakva sam i Kome sam**, tražeći odgovore o postojanju i o prolaznosti. Zapravo, nazivi ovih poetskih

ciklusa, mogli bi biti, ili već jesu, životni ciklus, čovjekovi. Kroz njih Olivera postavlja bitna egzistencijalna pitanja i traži najvažnije odgovore. Čitaoci će joj (pri)pomoći u odgonetanju, pa i u vezi trajnog i tajnog pitanja: da li je i smrt život? Da li se živi do smrti, ili je svako u sebi nosio živu smrt? Olivera, uostalom kao i svi pravi pisci traga za odgovorom koji još niko nije (pro)našao. Ali, pisci imaju vjeru. Oni su posebnost na ovom svijetu. Oni vjeruju da je Riječ početak početka. Povezanost sa tragačima kosmosa. Otuda bi mogla biti istina da su pjesnici bogomdani.

Svako je sposoban da složi riječi, ponekad se u tome najviše ističu oni koji su skroz nepismeni, oni su izražavajući se riječima – usmeni, a i oni koji nisu baš posebno vični riječima, složit će ih. Za razliku od spomenutih pred pjesnicima ipiscima je poseban ispit da pronađu najbolji način da to urade. E, kad već slože riječi u stihove, pa u pjesme, treba ih (pre)složiti u knjigu. U knjizi, pjesničkoj sve riječi moraju da imaju međusobni osjet bliske ljubavi. Ako li nemaju, osjetit će se propuh unutar knjige. Prije će je vjetar (raz)listati nego čitalac. Ova, Oliverina knjiga nije složena s konca i konopca, iako u svom naslovu na tu pomisao sugerije. Složena je kao plast sijena koji može preživjeti nekoliko zima, jer joj je podloga (stožina) temeljna. U ovoj knjizi nema mjesta za (za) stajanje, ona vuče čitaoce da je,

OLIVERA STANKOVIĆ

OKRUGLO PA NA ČOŠE

2024

kako se to kaže u jednom dahu pročitа. Bude li tako, mnoge stvari i stvarčice životne će se (s) tvoriti. Kazaće se različita upustva kroz pjesmovana pravila iskustva i nade.

Ova, Olivera je za naslov svoje knjige uzela najobičniju rugalicu, duboko ukorijenjenu u svijest ljudi. Ona dobro zna da je okruglo po definiciji nula, a da u toj i takvoj nuli postoje nevidljivi ćoškovi koji iznutra podbadaју zidove nule, ne bi li se naduli. Zapravo, našа poetesa uvlači (sve) u tu okruglost kruga da se pokušamo osloboditi iznutra, trudovima nakaznosti svijeta. Valjda hoće da nam (po)kaže (ni prva ni posljednja) da je život nula. I to mu je definicija (be)smisla. Ali, život ipak postoji. Ima ga i u svakom dobroдушnom susretu, u pitanju: šta ima? Šta ima je načešće pitanje koje postavljamo jedni drugima. U brzom mimoilaženju ipak izustima da je sve okruglo pa na ćoše, ne ulazeći u suštinu pitanja. Biće da je to svojevrsni bijeg, jednih od

drugih, od života... Pjesnikinja je uspjela da nam predoči najvažnije činjenice, dokaze o životu. Ne treba ostaviti spisateljicu na osami. Prepišimo neke stihove kao recepte za umijeće življenja. Ona je svoju životnu pиту (priču) ispekla, smotala je i iznijela je pred čitaоce. Željela nam je pokazati da život nije smotanije od te piti (priče) u čijim korama su zapečene riječi. Ipak, tvrdи kоru života treba umijeti sažvakati. Ne polomiti zube.

Predlažem da, počnemo, već danas, da dajemo odgovore (Olivera ih je postavila, sama sebi), ne bi li se oživotvorili i u našim mislima, evo, KRUG I ĆOŠAK? , KO SAM? , KAKO SAM? , KAKVA SAM? i KOME SAM? I, imati nadu, da ako životu nešto dajemo, мораће nešto i да vrati!

Olivera pjeva о savršenstvu svijeta, pa zapaža: **I sve bi bilo lepo/da nije ćoška**, koji se zabada **u sve okruglo i sve zaokruženo / u sve okruženo**. Ona nas upućuje u istinitost

postojanja, stanja i osjećanja: Ćime bi hranili maštu / да nema onog nećeg / iza ćoška?

O interakciji svih krugova ovoga svijeta, о neizbježnom krugovanja krugova, о sveprisutnosti unutrašnje i spoljne strane ne znamo mnogo, можда nam se u neznanju događa – okruglo pa на ćоše, па i uticaj okrugline planeta koje nam se oslikavaju u očnoj zjenici koja je, okrugla. Pa, да li je svaki krug nula? I tako od prvog до poslednjeg kruga. Да li se stvarно zatvara poslednji krug?

Olivera je upotrijebila veoma ошtru riječ : ĆOŠAK, s namjerom да je ne zloupotrijebi, да pokuša, bar да pokuša spasiti krug. Iako se sav život (i sve u njemu) neprestano vrtи u krug, valjda под uticajem zemljine теже, или пак – neba, koje sve veže, она nas podsjeća на снагу ćoškova koji svojim pravim uglovima држе кућу. I ljude. Можда ti rugobatni ćoškovi на svojim plećima nose cjelokupni planetarni sistem.

Vojin TRIVUNOVIĆ

Поетикон

РУСИЈА

Сестри Винки

Да те нема где би расле брезе,
да те нема Цигани би вечито пла-
кали,
балалајке би утихнуле.
Да те нема где би становала љубав,
да те нема све победе биле би по-
рази,
да те нема нестало би доброте,
да те нема....

РАЗУМ МОЋ НИЈЕ

Човек се од појављивања,
на сцени гласног пораза,
није нити за минимум приближио,
достојном поимању себе.

Можда ће самоуништењем,
учинити нешто најплеменитије.
Овакав, себи засметао,
фаталан, време збуњује.

ИНТЕГРАЛ БОЛА

Хтео је једно, добио је друго,
живот болан као колика,
како човек да се обеси,
омча крта, глава од челика.

гласове сам од њих крао,
а за такву крају,
одлази се у слободу.

МОСКВА НИЈЕ СМОКВА

Да је Москва смокви ближа,
сузама би веровала,
Русија је за опасност ову одувек
знала,
удаљила је Москву од југа далеко,
да неби заједно са њом пала.

КАНДЕЛА РЕЧИ

М. Цветајевој.

Вечности поклањала стихове,
ко сликар кад на платну игре ниже,
из ума њеног светлост,
све ближе и ближе,
осветли једно доба,
а када дани ослепе мржњом,
кандела речи,
светлост своју, изнова проба.

Андреја Ћ. ВРАЊЕШ

ПРИПОВЕДАЊЕ И ПРИПОВЕТКА

Приповедање је потреба и ствар умећа, а приповетка је мајсторлук, сличан кујунцијском. Од ситног куцкања по безличној маси, до ремек-дела, украшеног и нарешеног тако зналачки да је могло да се обликује само тако и никако другачије. То му даје оригиналност и чини га јединственим.

Приповетка је светло живота, неретко и светло угашеног огњишта. Она је специфичан приказ

*Чарања, тихог ткања и шапата
о дубоким и скривеним тајнама
живота.
(Исидора Секулић)*

Приповедање је потреба, попут хлеба насушног. Оно има срж и глас. Ако се не чује, ако нема глас, нема ни одјека и није приповетка. Глуво је и неприступачно.

Приповетке без маште не може бити. Тек испреплетена са маштом или легендом, уз вешто нараторство и присуство сабеседника, стварног или замишљеног, који појачава инспирацију, приповетка зајубори истином.

*Истинитија од сваке истине.
(Иво Андрић)*

Приповетка се рађа из житија и правих трудова јер само тако може да зазвучи сочно и животно, да покрене тајновитост и појача инспирацију. Једино тако може бити довољно снажна да изнесе уверљиву нарацију и обликује јасну поруку. Само тако може да савлада и усклади обимну мисао и савије је у овакву књижевну форму. Приповетка је, пре свега, израз, јасан и прецизан.

ТАМЈАН НА ДЛАНУ

Јек и одјек црквеног звона окупља паству. Мирјани, вођени праисконском жељом, хитају да, у знани час буду тамо где треба.

Иде и он. Наслоњен на штаке. Нудили су му помоћ. Одбио је. Помоћ је добио. Дадоше му штаке као помагало, као замену за његову младу ногу. Имала је само осамнаест година. Остала тамо негде; у Проклетијама да стражари; да не да.

Мало ко зна каква је то стража; непомична и непрелазна. Војска је то невидљива. Сваки од оних, који је тамо био, оставио је понешто своје. Понешто или све. Ко остави све посла кући часно име. То је ордење које се не уписује.

Ето, то је та стража; утиснута и срасла. Жиг који се не може исчупати.

Исто као кад би се зажарио тамјан али не у кадионици него на голом длану. Мирисан и лековит, тамјан зажарен: гори, дим се извија, дуби у живом ткиву. Слободно обухвата очи, дисање, душу, срце, само

на длану оставља видљиву прогорелину.

Оно што се дешава у души, оно невидљиво, много је јаче. То је срасло са тамјаном. То је печат обојен јутарњим зраком Истока.

Зато ће он лагано, на својим штакама, стићи куд је наумио. Никад није закаснио, нити залутао на погрешно место. Пра-тио је зов.

Можда је та његова млада нога мало и пожурила. Било јој суђено. Да од кости постане камен темељац. На таквим местима треба тражити обелиск.

Литургија почела. Он се укључи лако и без кајања. Управо је одржао толико потребно опело.

Опело у виду сећања, а оно се не сме брисати. А баш то најлакше учинимо. Учитељица опомиње...

Анђа Г. ШУШИЋ

О аутору

Анђа Г. Шушић, рођена у Гајдобри, АП Војводина, Република Србија, на Аранђеливдан 1947. године. Основну школу завршила у родном месту, Прву земунску гимназију у Земуну а Филозофски факултет – група историја, у Новом Саду. Радила у Новом Саду као средњошколски професор и помоћник директора за наставу. У пензији од 2011. године.

Објавила је десетак књига поезије, приповедака, романа, монографија и другог. Члан Друштва књижевника Војводине и више књижевних клубова, друштава и удружења.

Смисао

У једној секунди
Живот се рађа
У једној минути
Избије свађа
У једном сату
Деси се крађа
У једном дану
Други се нагађа
У једном животу
Смрт једном погађа.

Зурење у празно

Док гледам једну тачку
Слике се у даљини раде
Као из прошлости дубока радост
Без обзира на садашње стање.
Сјећања обузимају снагу
стваралачку
Као и све човјечије наде
У љубав и вјечиту младост
Кроз странпутице и бодљикаво
грање.

Нисам знао да се у једној души
Толико добрих осјећања крије
Бјесно гледајући на будућност
Неких других живота својих.
Мој сан неможе нико да сруши
Јер га нико никад ни видио није
Као и безусловну безбједност
Свих осталих снова мојих.

О пјесницима

Далеко од истине, гдје свега има
Машта је стварала мисао и сли-
ку.
Преплаши се пјесник мислећи о
људима
Губећи се полако у свом
сопственом лику.
Писао је вјешто о крви и води
Стално и беспрекорно не
штедећи себе.
Изливао је поштовање према
природи и слободи
Стално и неуморно, читаоче
мислећи на тебе.
Није ни знао да му пјесме пуно
снаге вуку
Цијенили га нису као ни прије
Себе није питао да одмори руку
Није знао дал се радост у
будућности крије.

О смрти својој ни сањао није
Али, и она убрзо је дошла.

Душа му можда још тајни крије
Скупа са њим и она је пошла.
Сада су људи отворили очи
И читају пјесникове пјесме.
Са људским сазнањем, његова
душа скочи
Показавши како се живјети
несмије.
Ова пјесма сада крају дође
Показавши куда људска клика
води.
Пјесника доста кроз вјечност
прође
Само остану пјесме у свој својој
слободи.

Апокалипса и послије

Гледам слике тренутнога стања
Људи бјеже ломећи ноге своје
Остављају куће и своја имања
А четири јахача пред понором
стоје.
Апокалипса прва и права
Хара сада као куга
Док пола свијета уморног спава
Настаје тишина као година дуга.
Преживјети у средишту пакла
Борити се за парче ваздуха
Живјети иза заштитнога стакла
Без среће и без бијелога круха.
А онда мук, као из ведре неба
Скупи се свјета што остаде
живо.
Смрт није тиша тако и треба
Спустите се на праведан ниво.
И сви гледају у један пупољак
млади
Чувајте га људи као сјену своју
Јер то је нови живот који се
гради
Човјече он представља
будућност твоју.

Узми све што ти живот пружа
Чувај природу, себе и друга
Уживај у лијепоме мирису ружа
И недај да те побједи туга.

Љубав

Да ли је љубав
имала срећу,
док сам ја
снивао тебе.

Ја несмијем
А можда и нећу,
да своје снове
задржим за себе.

Зато те молим
дај ми се још
једном осмјехни
макар за себе.

Ја нећу да сумњам
у своју љубав,
далеко си сада
ал волићу тебе.

Ален ЏИНИЋ

О аутору

Ален Џинић рођен је 16.11.1965. године у Завидовићима. Омах након великог земљотреса у Бањој Луци доселио се у истоимени град гдје је и одрастао. Завршио је средњу Електро техничку школу у Бањој Луци. Након рата у Босни и Херцеговини радио као новинар и уредник у новинској агенцији “Флеш”, “Независним новинама”, “Фокусу”, “Прессу” те часопису “Здраво-Живо”. Уређивао многе портале и био дописник часописа “Банке”. Године 2017. уз помоћ Књижевне заједнице “Васо Пелагић” објављује књигу “Траварица”, која описује лијечење биљем, затим збирку пјесама „Љубав и помало бола“ (2021). У припреми има нову збирку пјесама.

О једној пјесничкој панорами

Шест деценија касније

(ПАНОРАМА САВРЕМЕНЕ БОСАНСКО ХЕРЦЕГОВАЧКЕ
ПОЕЗИЈЕ)

Читао је, са још неким старим књигама, у самотној новогодишњој ноћи, и још и сад стоји на мом радном столу, подсјећајући ме на неке „отишле“ писце. Наслов једноставан (преписујем га дословно, са предње стране корица): ПАНОРАМА САВРЕМЕНЕ БОСАНСКО ХЕР-

ЦЕГОВАЧКЕ (да, двије ријечи) ПОЕЗИЈЕ. Избор, (свеобухватан) предговор и коментари (читај, углавном, биљешке о пјесницима): (неуморни) Ристо Трифковић. Библиотека „Данас“, ванредно издање. Издавач: Удружење књижевника Босне и Херцеговине, Сарајево, 1961. године. Напомена на са-

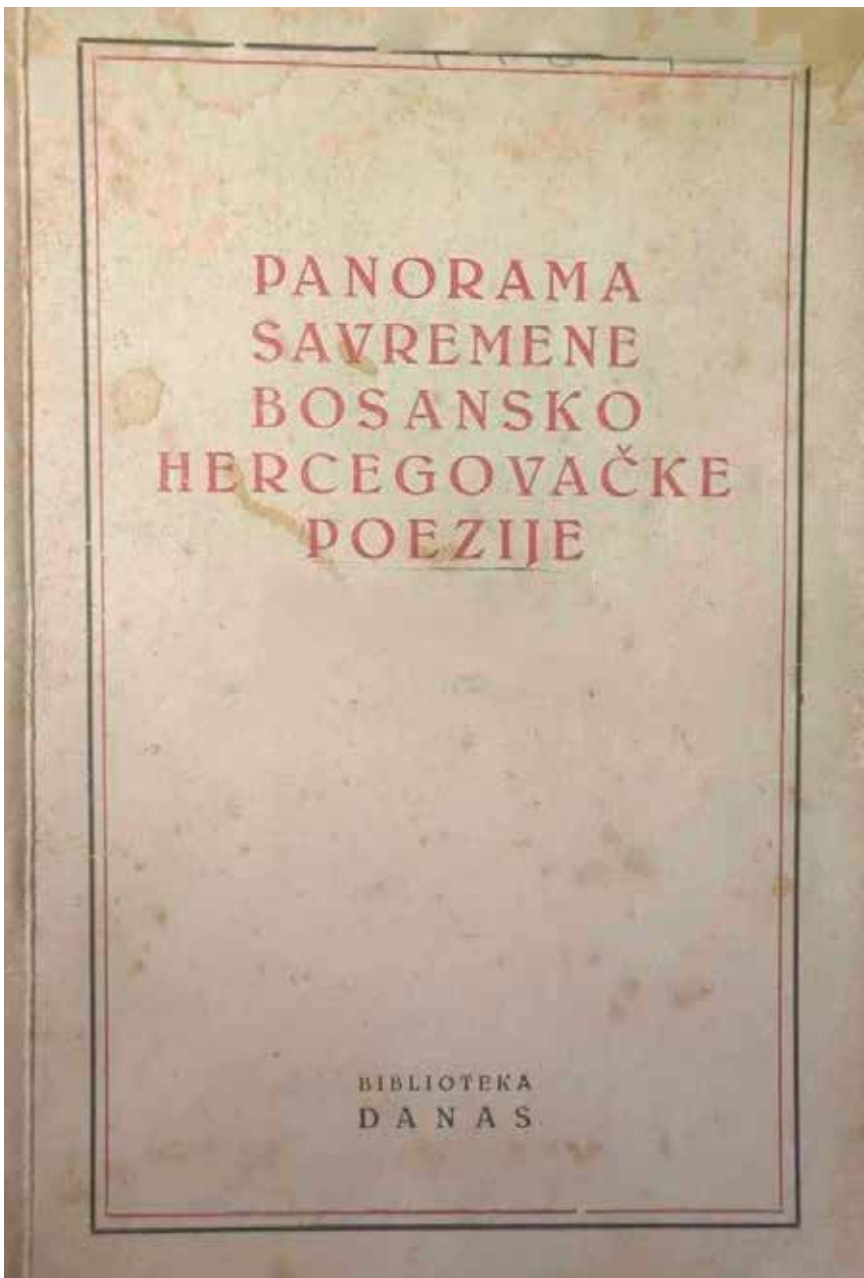
мом почетку књиге: „Ова панорама посвећена је двадесетогодишњици устанка народа Југославије 1941–1961.“ За издавача: Мак Диздар. Штампа: Сарајевски графички завод. За штампарију: Перо Гринфелдер.

Књигу ми, са поветом, поклонио драги пријатељ од ђачких дана 21. октобра 1974. године, Ранко Прерадовић.

У Панорами заступљено тада врло активних и цијењених 14 пјесника са три до девет пјесама: Хамза Хумо (7), Хамид Диздар (6), Сафет Бурина (3), Саит Ораховац (3), Шукрија Панџо (5), Мак Диздар (7), Владимир Черкез (8), Владо Дијак (3), Миодраг Жалица (7), Изет Сарајлић (9), Драган Кулиџан (5), Нусрет Идризовић (4), Хусеин Тахмишчић (6) и Вук Крњевић (7 пјесама). Не треба ни наглашавати да би, кад би се данас приређивала панорама босанскохерцеговачких пјесника из тог периода, неки од њих били изостављени, а број пјесама појединих пјесника сасвим другачији.

Без намјере да се упуштам у дубљу анализу босанскохерцеговачког пјесништва тог времена презентованог у овој књизи, изнијећу само неколико (можда занимљивих) напомена.

Ристо Трифковић је оставио драгоцену свједочанства за неку цјеловитију историју књижевности која је у годинама послје Другог свјетског рата стварана на босанскохерцеговачком тлу, био је врло ангажован и врло цијењен, а данас је, нажалост, готово заборављен.

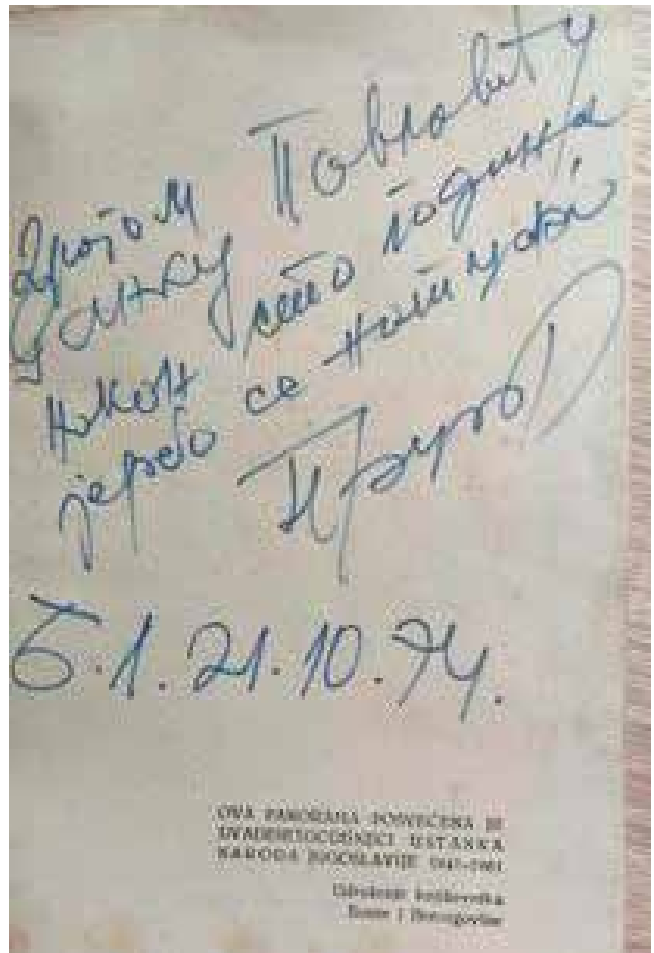

За ову панораму написао је опширан предговор под насловом „Путеви и токови босанско-херцеговачке поезије“ (дословно преписано из књиге, дакле, са непотребном цртицом), у коме има неких оцјена које би теже издржале суд данашњег времена. У тексту је можда највредније то што је поезију првих поратних 15 година чврсто везао за предратно пјесништво и за баштињење традиције. У биљешкама о пјесницима није давао само био-биографске податке, него и сувисле оцјене њиховог дјела. Можда би му се могло замјерити што су изостављени неки пјесници, али треба имати у виду и вријеме у коме је приређивана панорама и чињеницу да су неки аутори са до тада објављеним књигама тек касније у својој поезији достигли умјетничке вриједности које би их препоручиле за Панораму.

Сасвим је разумљиво што у мотивско-тематског погледу у изабраној поезији доминирају ратно и поратно расположење, на што указује и приређивач, али он се труди да пред читаоца знесе и оне лирске медаљоне који славе љубав, завичајно тло и традицију. Тако Хамза Хумо у уврштеним пјесмама пјева о херцеговачким пејзажима и чарима југа, а Хамид Диздар о камени, води, бешики, самцу на жалу... Сафет Бурина је опсједнут Гружом, Дубровником, Страдуном, Саит Ораховац заокупљен је природом и годишњим добима, али наслов његове треће пјесме „Реминсценца“ свједочи да је окренут и мисаоној поезији, док је Шукрија Панцо загледан у космичке дубине.

У очекивању Косаре и Модре ријеке, Мак Диздар је, по мишљењу приређивача, „сложен, необуздан (можда) неухватљив“. Владимир Черкез је, како уочава Трифковић, у својој жанровској разуђености, „написао неколико пјесама и у њима неколико стихова које носе искреност и занос и убјеђење да је живот само у борби достојан себе и свог смисла“. И тада Владо Дијак је био незамислив без пјесме „Селма“ („... А рекох само: Здраво, Селма,/ не нагињи се кроз прозор“).

Миодраг Жалица, који је „пјесник њежности. пјесник љубави и тражења љубави“, који је свој „лирски дар преквалификовао за лирску драму“, заступљен је са четири лирске пјесме. Како се може и претпоставити, Изет Сарајлић једини је заступљен са девет пјесама, а на првом мјесту је, сасвим разумљиво, „Рођени 23, стрељани 42“. Познатији као пјесник за ђецу, Драган Кулићан кроз четири пјесме којима је заступљен, показује да има шта стихом рећи и одраслом читаоцу.

Доказани књижевни критичар, нарочито у области књижевности за ђецу, Нусрет Идризовић је, поред приповиједака, писао и поезију, више окренуту дужим формама.

Да је Хусеин Тахмишчић био „најкомплекснија личност генерације нових пјесника“ и да је био „одбојан према свему што је прошло и старо и оцивјело“, Ристо Трифковић је потврдио избором шест пјесама међу којима су и „Посланица о удесности речи“ и „Објава молитве“. Вук Крњевић, са до тада објављене двије пјесничке збирке („Заборављање кућног реда“ и „Два брата убога“), „заслужио“ је да у Панорами буде заступљен са седам врло занимљивих пјесама које увјерљиво свједоче о његовој окренутости ка модерном изразу и исказу.

Мени је ова књига врло занимљива и сматрам је значајном за историју новије књижевности у Босни и Херцеговини. Додуше, посматрано са временске дистанце дуже од шест деценија, могло би се поставити питање да ли су неки пјесници прецијењени и да ли су неки неоправдано изостављени, али одговори на ова питања захтијевали би комплетнију анализу. И још једно запажање: многи пјесници с подручја ијекавског изговора читаоцима су се обраћали екавски писаним стиховима.

Ранко ПАВЛОВИЋ

СКЛАЊАЈ, ПРИЈАТЕЉУ!

Тај мој прадеда... О, свашта је тај знао! Да пева на немачком. Да игра жмурке седећи. Да не стане на тачку. Да буде ђак. Да буде сарадник. Да буде дете. Знао је да буде и учитељ, коме треба. Знао је да глуми. Чак и да се наљути. Али од свега је најлепше знао да приповеда!

Најлепше је говорио о непознатим силама, вампирима, караконџулама и „анђамама“, како их је најчешће називао. Оно што је мене, маленог, уплашеног, али упорног слушаоца одушевљавало у тим причама нису биле саме анђаме и вампири, већ дедина увереност причања! Ни дан данас се не бих усудила да кажем: ма, какви, то је само плод маште! Никако! Деда је видео својим очима све оно о чему је говорио, верујте!

Приче је увек пратио читав ритуал! Увек је седео на столици, ја поред њега. Преко колена је држао „ћебенце“, како му је тепао, мада је уистину било малешно да му је такав назив сасвим доликовао. Њиме је пркосио реуми, а она се пак смејала његовој наивности, али и срдила због такве снаге карактера! Упијала сам сваку реч као најкуснији воћни сокић на сламку који сам тих дана са уживањем пила. Радовала сам се сваком косовско-ресавском обраћању: „Благо деке...“! Радовала сам се, јер сам знала да оно ставља наслов једној новој причи која ће уследити!

„Благо деке...зиме су раније биле љуте! Ууу, ни твоји родитељи то не панте, били

су можебит бебе у колевке. А можда се још нису ни били родили. То стегне око Митровдана, ма каки, пуца камен! И шта ћеш, човек сељак, разумеш ти, мора обезбеди кућу за зиму. Није било ки ово сад: «оћеш исцепкано, ел уметрено; дотерај ми толко и толко приколице, а ти се заметнеш у топлу собу, накривиш шеширче и само што те нема. Каки! Морао си да се мучиш ки Христ да би нешто стекло и имао. Зато, благо деке, увек биди вредна, ако сад друго време и све на изволте. Каки... Кад се само сетим колко зноја обришем док дрва не видим у авлије! А оно...беда! Немаштина. Нема се ни за јело богзна. Није имало ки ово сад: «оћеш, душо, ово, «оћеш, злато, оно... Ако се има нешто, то е бивало

велико, то е бивао благослов, колко год мало било.

Тако и ја, благо деке, млад остао без родитељи, ал брго се научио да се довијам, да обезбедим за кућу дрва, брашно, редно. Морао сам, није било «оћеш ел нећеш. Остане све на тебе и то ти «е, ради и ћути. То пантим, ки да било ономад, а много има од то доба. Планина ова наша била главно место за дрва. Ту се снабдевали сви из села. И дан данас гор има шума, богата и велика, само мука да доћеш до там». Ја сам ишло пешице. До гор на кола, терам краве, а одозгор краве вуку кола, а ја пред њи». Цео дан ми не закрпи време да стигнем да дотерам дрва. Никад не дођем за видеда.

А наши људи причали ми, разумеш ти, код Сиљевачког гробља да опасно ноћу! Ту се укршту путеви и човек ако «е сам, није добро да ту пролази. Нису никад «тели ми кажу што то тако причу, ал» наслућиво сам из њине приче да се не шале и д» иму добар разлог што тако вичу. Нисам се плашио, ал» није ми бивало ни свеједно кад треба д» идем за дрва. А морао сам, нисам имао куд. Други начин није бивао, ники није имао толко паре да плаћа другом да довози дрва место њег».

Ја тако одредим дан кад сам намислио за дрва. Киј кад си рекло сад, ники није могло тај дан да пође с моном. Само мало да ми помогне, велим, а мислим се: само да крене, не мора ни трупче да подигне руком «ко неће.

Кажем, нисам се бојао, ал нека ти «ладноћа уђе у крста, ма не буде ти све«едно, нису то бивале празне приче што су причали људи, знао сам ја то. Ал» шта можеш. Кренем ти тако ја, благо деке, сам. А мало сам се у том свему и као храбрио и волео нешто што се тако удесило да морам сам. Ки оно дете кад се кочопери и фали како сме да спава само без мајке, тако и ја за планину. Укошкам краве, потерам и кола, понесем нешто за јело да имам и право у планину. Пош»о сам сабајле, стиг»о гор» и одма» се бацио на пос»о. Како се дан разгревао, све мање сам мислио на приче о Сиљевачком гробљу. Запињ»о сам из све снаге да што више дрва потоварим. Посе дванаес сам тек доручков»о. Можебит и да би што пре завршио то зашта сам дош»о, па да што пре кренем. Али како бивала превалила подна, ја све више у»ватим себе да се мисим о тем, па брже боље пребацим се на нешто друго: уу, чие ово дрво, ки подрум наш широко; ел: требађа оно там да посечем прво, ово младо, могло још коју годину да расте... И тако себе све заварам да не мислим на оне приче.

Оно, дан, ако летњи, протутњи ки дланом о длан. Дође придвече, поче се смркава. Видим ја да време да се полази куће. Привежем ја конопчићима дрва у кола, опет укошкам краве, и кренем. Иш»о сам полако, ако сам једва чек»о да изађем на наш пут овамо, да прођем ту раскрсницу за коју сви причали да тешко мош се прође ноћу. Кад сам био мало пред њу, ја устави краве, па се попе на кола спреда, можда био

и стра», не би сад умео то да ти кажем. У такем стварима нема «ајдука, благо деке, запанти. Попе се ја тако и потеря опет краве. Ишли смо полагацко, оно и не мож друкше, терет је то, а кравчета два, жао ми и њи. Ја се беја замислио тако нешто, а леву руку сам намерно налактио на колено и наслонио главу на длан, тако да не видим гробље с леве стране, поред ког треба да прођем. Видим ја премичемо се. Иду краве полако, ки до сад. Пролазимо поред, држим ја једнако руку онако, намерно. Полако, полако...пролазимо ми гробље, видим, ништа се не дешава, уу, реко» вала Богу, добро «е! Можда оне приче и нису баш све биле тачне... Кад наедампут, разумеш ти, чуем ја у даљине неку ломњаву, неку буку, силу! Шта е реко то, шта мож да биде сад! Трактор ние сигурно, у Левач сам први ја дотер»о едно петнаес година посе тога. Ма, чуем лепо, галама све већа, све јаче се чује! То само грми! Само кад одједаред краве стадоше! Ја да и потерам, ни макац! Ни да мрдну! А оно све боље укће! Мисим се ја, готово. Куј зна како сила ово иде, ово нису чиста посла. Само кад вид»о, благо деке, од пута озгор иде бре нека сила, не мож да ју сагледаш ни крај ни облик. То нека гомила, гомила, црна, само учи! Док одједаред само не загрме нешто: Склањааај, пријатељу! Ја уздркта, реко» ел ја ово причувам. Оно опет, још јаче и ближе: Склањааај, пријатељу! Ууу, ја поче да глеам, де да склањам, лево гробље остало, десно јаруга, де ћу! Ете ти у томе то се приближило право на мене иде! Црно нешто, ма како

кућа, још веће! И крчи све пред себе! Ја се прекрсти! Реко, Боже, ти помогни мене сад! Краве се укочиле, и оне се уплашиле, а ја на кола и даље, седим тако и ишчекујем шта ће биде с моном и де ће ме мои нађу и да л» ће ме кад нађу. Ете ти је гомила право ка мене! А мало испред имао неки путић дол» ка потоку што води. Кад ти та гомила дође на десетину корачаја до мене, она бре скрену на тај путић ки кад је неко окрену! И настави дол, чуем ја само грми, ломи све там! Глеам ја и не мог да објасним сам себе шта сам видо! У тем, пођоше краве саме, нисам и ни потеро.

Све до куће сам ја размишљао шта је она гомила, шта сам то вид»о, како е то сила била прошла пред мене, а ја остао жив Богу фала! Ни дан данас ми, благо деке, ние јасно, нит сам негде мог»о да прочитам ел видим, чуем међу људи нешто слично. Слуш»о сам разне приче и све мене обливао зној од језе кад ми причу тако људи, ал овако нешто ники ми још ние испричао. Сам сам вид»о! И ел ме веруеш, благо деке, оно што кажу, може човек д» оседи за ноћ, каки! И не стигне да те облије «ладан зној, само неку «ладноћу осетиш низ леђа, претрнеш све. Ја сам се вала Богу вратио, а знам да неки нису. Причали људи. И знао сам да не лажу, да не збију само шале с моном. Свашта људи ту виђевали. Можебит неки вид»о исто што и ја, ал ние имао ту срећу да га поштеди нека сила, Бог. Ја сам увек био сналажљив, па ете дао Бог да сам се снаш»о да се прекрстим.

Тако то било, благо деке. Свашта деда виђао. Ние то

било једини пут. Зато, биди увек на опрези, ако сад има светло, и кола са фарови, и лампе и све. Та сила ако реши, ту не помаже ништа, разумеш ти! Ту само остае човеку да се прекрсти. Ал и то куј се сети од стра»...“

Деда би увек завршавао своју причу благим климањем главе у леву страну, као знак и сопствене неверице и запитаности над причом коју је управо исприповедао. Као да није могао довољно да се начуди, довољно пута да се прекрсти да би захвалио Богу што га је те ноћи сачувао од силе знане само његовим очима. Повлачио би потом „ћебенце“ на колена, као да се штити тако од сећања која је призвао у речи. Прислонио би главу на свој леви длан и руку наслонио на сто испред себе. Причање се ту завршавало. Никада није отпочињао другу причу након прве. То је била философија његовог приповедања. Свака прича заслуживала је мисао о њој. Деда би се увек повукао у дубоко ћутање, тако замишљен и ослоњен на руку. И ко зна шта је у том тренутку пролазило његовим мислима: године, рат, планина, можда Сиљевачко гробље и црна сила која руши све пред собом. Нисам успевала да разазнам потоње мисли свог најомиљенијег приповедача. Али сам видела и Сиљевачко гробље, и деду замишљеног на колима, и краве које преплашено стају. Видела сам и црну силу! Увек сам је замишљала као велики, огромни пласт сена црне боје. Такву сам је видела како скреће тик испред деде и одлази некуд низ пут. Такве

је се и данас сетим кад о њој размишљам. Такву је и сад видим док слушам дедин далеки ехо: „Склањааај, пријатељу!“

Радојка БЈЕЛИВУК СТОЈАНОВИЋ

О аутору

Радојка Бјеливук Стојановић је рођена 18.8.1991. године у Великој Кладуши, у Босни и Херцеговини. Детињство је провела у Хрватској, на Кордуну. Од 1995. године живела је у Србији, у Мотрићу, селу у срцу Левча и Шумадије. Тренутно живи и ствара у Јагодини. Завршила је српски језик и књижевност на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу и одбранила мастер рад на групи Српска књижевност са темом „Упоредно тумачење поезије Симе Милутиновића Сарајлије и Петра II Петровића Његоша“. Пише песме, приче и есеје. Радови су јој објављивани у часописима *Нова зора*, *Суштина поетике*, у *Књижевним новинама* Удружења књижевника Србије, као и у бројним зборницима код нас и у иностранству (*Милош Црњански* (Беч), *Лаза Костић* (Беч), *Змајвовање* (Нови Сад), *Лучоноша микрокозма* (Нови Сад), *Лирска круна* (Крагујевац), *Пјесме Андрићграду* (Вишеград)...). За своје прозно стваралаштво награђивана је на конкурсима, од којих је најзначајнија прва награда на Фестивалу литерарног стваралаштва ФЕЛИС у Лазаревцу.

ПЕСНИК

Какав си ти песник кад ниси ни Орфелин, ни Мркаљ; ни Његош, ни Сарајлија; ни Костић, ни Јакшић, ни Змај; ни Бранко Миљковић, а ни Јесењин, ни Гете; ни Рембо, ни Де Мисе.

Ниси ни Јефимија, ни народни песник.

Орфеј и Соломон тек ниси. Какав си ти онда песник?

Ја ћу ти рећи!

Ниси ти песник, но преводилац, декодер, проводник, рука која жели, али не уме, језик који игра, али не зна песму... Просјак што својим штапом исписује дивље шаране по тужном лику месечине. Ето, то си ти.

Међу јадом и мед злом

(Лази Костићу)

Свете врли,
Неумрли,
Племе худо у време лудо,
Лева руко десне жеље,
Шта ти мислиш
Да је весеље?

Свете бели,
Неувели,
Худо племе песме неме,
Бритка сабљо тупог језика,
Каква је твоја
О себи слика?

Свете пали,
Заостали,
Убио те живи гром,
Кад ти не знаш себе сама
Извидати у мукама,
Међу јадом и мед злом.

РЕЧИ II

Немам крила, мада бих радо испробала висине, да није страха, и посматрала свет тако крадом као шачицу будућег праха.

Немам вид какав бих желела, који ми треба да бих могла згледати сва духовности Божије дела и све небеске благодати.

Немам брзину којом бих зачас космос обишла у тренутку једном и вратила се вичући наглас: како живимо у незнању бедном!

Немам руку што би бакљом махала, да њоме клонуће људско лечи, али рука уме, Божија промисао дала:

како је дивно имати речи!

Радојка БЈЕЛИВУК СТОЈАНОВИЋ

СУЗЕ КОЗАРЕ

Радају с неба бешумно лептири бијели.
На крилима им сузе. Шуми непребол свети.
Бјелином небо свијету укорје дијели:
Сваки ће лептир на мртво дијете да слети!

Њежна су крила... милују угашене очи.
К'о струне трепере дамари козарског неба.
Бол хуји. Вријеме га и у дан овај точи.
Бол воде, горе, жита и мрве хљеба.

Тужи коријење. У жилама му кораци
пута прекинутог. Буја кроз нечуј хода
од суза потекла ријеке сјећања вода.

Дрхти Козара. Дрхтуре сунчеви зраци.
Пјевуше траве гласом к'о мека свила:
Те кости, знаш ли, па то су дјеца била!

Милена ДРПА

Нико и Ништа

Нико и Ништа!
Питам их одакле долазе?
Не знам како,
И не знам зашто,
Дошло је вријеме
Да разговарам са ријечима.
Одговарају без гласа:
- Однекуд из
ништавила –
Нико и Ништа.
- А куда идете –
Настављам упитно?
- То само Бог зна. –
Историја проста,

Нико и Ништа,
Родили су свијет,
Мука и радост трајања.
У гужви атомског мира,
Све је Ништа,
Далеко је со живота,
И ту смо,
Гдје смо,
На почетку,
Нико је постао Неко,
И Ништа је нараслодо
Нешто.

Недељко З. МИЛАКОВИЋ

ИЗА БУДУЋНОСТИ

Иза зидина
Садашњости
Зачух хвалоспеве
и зачуђено ми око
виде
Будућност

Иза Будућности
људи се
Природи клањају
окренути истоку
Јутарње светло
точило је
Истину

Видех Постојаност
Човека и Човека
Видех
Лепоту – младожењу
Душу – невесту
Сам живот ми се
у ноћ
Просветљења
претворио
Иза будућности

МИРИС ЉУБАВИ

Опет миришу ветрови
На западу
крваво небо
Прстима ти облачим
лице у истину
Милујем трепавица
твоје образе
и осећам врелину
Погледом
развлачиш тишину
у соби
Мојим именом
облачиш вече
На западу
тамно небо

Ветрови
као коњаници крећу
Опет мирише љубав

КРСНА СЛАВА

Одрасла већ сам, ал' сећање често
се јави
на село, детињство и дан кад се
светац слави.

Сваке године када зима белило рас-
плете
слика се јави - Свети Никола, сла-
ва, ја, дете...

У бакиној кући целога дана
трепери свећа и мирис тамјана.

Планина ћути док месечина купа
путељке,
а испред куће наше самују јелке.

Ватра пуккета, колач меси бака,
пшеницу ставља, на њој тробојка
трака,

па мало вина и округлих финих ко-
лача,
а на столу воштаница и славска по-
гача.

На челу стола молитвеник гледа,
“Оче наш”, чита мој стари деда.

Светац Никола да нас све спаси
огњиште никад да нам се не угаси.

Деди и баби очи пуне миља:
“Нека те, дете, Бог благосиља!”

Године прошле, сећање ме стеже,
сад моја рука пшеницу веже.

Огњиште чувам и славу славим,
Богу се молим и свећу палим.

ТРАГ

Све је у животу трен само
срећа и туга, младост и лепота,
све се још само траг зове
и делић је од живота.

Младост се прва укрца на лађу,
а љубав постаје њен стални гост
Снови се жеље и наде нађу
и збир је јасан, рачун је прост.

Ал' пути су пути, кртко трају.
Схватиш да тонеш, завеслаји слабе
и све су јаче струје на крају
што ти у мрежу сећања грабе.

У срцу старе слике те муче,
дубине црне себи те зову.
Дозиваш одједном и оно јуче
и сам си у гласном разговору.

Збројиш одједном све грешке,
направиш рачун и цех плаћаш.
Одиграш с врагом последњу игру
и почетку се наново враћаш.

Бол година прошлих те стигне,
златне сетве, плодови, сузе,
неправде, љубави и касне жетве,
све се још само у стих метне.

Живот на крају отплови к'о лађа
и мрак заборавља време пије.
Чини се да ни живели нисмо
ако записано у песми није.

Јадранка ЋУЛУМ

Рецензија

Карактерне врлине Грмечлија

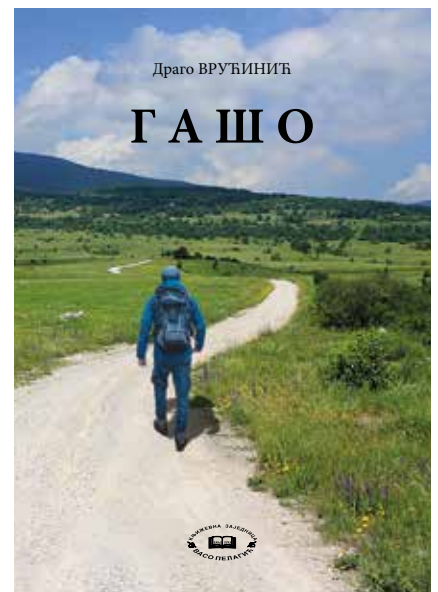
(Драго Врућинић: „ГАШО“, роман у рукопису)

Да карактер идентификује човјека одавно је знано, а потврђује се неријетко и у литерарним творевинама. Казује то и нови роман Драге Врућинића „Гашо“, који открива урођени карактер Грмечлије илити Подгрмечлије. Јуноша Гашо направио је, понесен младошћу и лудошћу, неопростив прекршај. Силовање комшинице Јаге, младе и наочите дјевојке доћи ће је главе, а што ће потрести не само њену породицу, него читаво село Зелену Врховину и много шире. Младог Гашу ће присилити на бијег из родног села, а у бјекству ће стићи чак до Аустралије. Пратећи његов бијег из села, преко Бање Луке и Београда, до Сиднеја, прати Врућинић један занимљив и разноврстан живот сналажљивих наших људи који и у најдаљим дестинацијама успијевају да се снађу и марљивошћу и пожртвовањем остваре велике животне учинке. Иако је већ био ожењен у родном селу и у том браку добио сина, живот га у Сиднеју нагони да се поново жени с младом Пољакињом и с њом добија кћерке, постижући богату породичну заједницу, остварујући успјешно домаћинство, у том бијегу од онога што је урадио и што га је отјерало из завичаја, баш због те наше опште карактерологије Грмечлија који су у том вакту били доста заостали, али чисти и без примјеса лоповлука, не успијева побјећи од себе. Гашу сво вријеме прогони оно

учињено, што је понајвише плод младалачке непромишљености, а послје више од четрдесет година проведених у свијету и пошто се, како би се то могло рећи-посве животну остварио-враћа се Грмечу којег је стално сањао, свом подгрмечком селу одакле је бјежао због стида зарад силовања младе дјевојке, да би тај гријех платио смрћу, вјешањем.

Овлаш испричана главнина садржине романа „Гашо“, само је покушај потврђивања те одлучности да се и у најљепшим животним достигнућима животом плати младалачка понесеност и заблуда. Та карактерна црта Грмечлије је тако лијепо и зналачки овдје понуђена, да је Драго Врућинић у томе, напросто, постао препознатив. Докучити карактер свог завичајца заиста је права мајсторија, за тиме је жудио и велики Бранко Ћопић, чији је Врућинић не само ученик, него очигледни и убједљиви настављач, други у реду најзнанијих Грмечлија у књижевности. То не потврђује само роман „Гашо“, него и толики други прозни успјеси овог аутора, а било их је доста јер је више од четрдесет година бављења књижевношћу иза њега. Поменимо зато још само роман „Рошко“ и тако редом.

У „Гашо“ је најбоље показао Врућинић и своју језичку прецизност и тачност, дословичност језика каквим се мало писаца данас могу похвалити. Како су прелијепи ти језички

надмоћни описи или животни трептаји, да је то врлина коју Врућинићева литература нуди и зарад чега можемо слободно рећи да је особен међу нама. Писци су, обично, језички непрецизни, без обзира на то што је њихов главни „алат“ управо овај наш српски језик. О језику су многи писци водили напосе рачуна, али велика бројка их у том смислу одају и одређену аљкавост. Језички необичан књижевник наших страна је Милош Црњански који је својим зарезима, тачкама и иним знаковима, ваздизао језик изнад свега, а о чему је књигу написао наш писац Ђуро Дамјановић.

Заиста обрадован што сам међу првим читачима романа „Гашо“ Драге Врућинића, уздам се да ћу га укориченог у књигу скоро имати у рукама, а на радост многих његових читалаца који лако схватају и прихватају Врућинићево књижевно казивање, онакво какво је пријемчиво за обичне, наше просте читаоце, баш они су та читалачка „издрживост“ нашег рода у добу када на књигу и Гутенберга јуришају техничко-технолошке новотарије новог времена.

Ранко ПРЕРАДОВИЋ

СИТНИЦЕ КОЈЕ ЖИВОТ ЗНАЧЕ

На конкурс који је на Радиу Републике Српске 2021. године објавио «Портал *www.mondo.ba*» Бања Лука, а који је гласио: «Тражимо најљепше приче из комшилука», јавио сам се презентацијом моје приче «Ситнице које живот значе» и добио сам награду укључивањем исте у одабране најбоље приче, које је поменути портал штампано о свом трошку и промовисао ту књигу у Бања Луци. Напомињем да је конкурс био регионалног карактера, на који су се јавили многи писци са простора бивше Југославије, а један чак из Америке.

Ево те приче:

Прва «ситница» везана је за личност једног обичног човјека, осамдесетогодишњег сељака, Васе Предојевића, званог Васуке, из Предојевић Главице, код Лушци Паланке, под Грмеч планином.

Кажем «обичног човјека» јер имам у виду поимање средине у којој је живио, мада је он, по мом суду, виши од обичног човјека, о чему убједљиво свједочи ова прича, једна «ситница».

Вриједност његових особина имао сам прилике не само да видим, већ и лично осјетим, захваљујући чињеници да смо били комшије у Приједору, гдје нас је донио вихор избјегличке голготе на самом крају грађанског рата, октобра мјесеца 1995. године. У тој заједничкој несрећи једина свијетла тачка била је чињеница да ћемо живјети у комшилуку, као што смо живјели и у, силом напуштеном, завичају. Тиме се још једном потврдила она позната народна изрека: «У несрећи увијек има и среће!» Заједничка мука и сиромаштво истински су нас зближили.

Познавао сам Васу и прије рата као тихог, доброћудног и изузетно вриједног човјека, али тек у тим новонасталим околностима открио сам преко једне «ситнице» племенитост његове душе и праву величину његовог карактера.

И он је, из непосредне комшијске близине, добро упознао моју тешку ситуацију: десеточлана породица састављена од четири генерације, двоје најмлађих, једно од једне и једно од четири године и двоје најстаријих од 70 и 80 година. Сви смо живјели у једном двособном стану просјечне величине. О материјалним околностима да се и не говори.

Ни Васина ситуација није била ништа повољнија. Тешко обољели син, хранилац шесточлане породице, убрзо послије избјеглиштва је умро. И у такој ситуацији, неутјешно ожалошћен, Васо осјећа потребу да било чим помогне мојој породици. Дошао је једног каснојесењег поподнева, којег ћу се увијек сјећати, са колицима у којима су се налазиле три пуне вреће. Излазим пред њега са чуђењем и питам га: «Шта ти је то, Васо?»

«Опрости молим те, немој се увриједити, довезао сам ти мало зубаља за јутарње потпаљивање ватре. Ја тога имам вишка па, ето, велим, нека ти се нађе, јер сам видио да имаш сирова дрва, а од њих је тешко ватру заватрити.»

Моје емоције су тог тренутка прокључале. Дубоко дирнут таквом пажњом, занијем сам, а сузе су сустизале једна другу. Кад сам се мало прибрао, чврсто сам га загрлио и захвалио се на том, од срца датом поклону.

Ушли смо у кућу и са чашицом ракије шљивке, коју ми је донио исто тако један добар пријатељ, уз пријатан разговор ублажавали смо нашу заједничку невољу.

Следећа «ситница» понавља ми се сваког јутра, већ годинама, након одласка у пензију супруге и мене, и повратка у нашу кућу у Лушци Паланци.

Ријеч је о оној, ником чашћу замјењивој, јутарњој комшијској кави, коју редовно пијемо наизмјенично у три куће.

Ту пријатну атмосферу свако од нас на свој начин додатно уљепшава.

Осамдесетогодишња комшиница Анђа Ернаут прича нам о занимљивим догађајима из свог, искуствима богатог, живота. А посебан печат ведрини атмосфере даје седамдесетогодишњи Дујо - матичар, човјек са урођеним даром за шалу, која често иде и на рачун његове супруге Јоке, и његов лични рачун.

Уз то се сви присјећамо и шаљивих згода из прошлости, те се тако опустимо и сочним смијехом релаксирамо, да нам та кава значи много више од пријатног освјежавајућег напитка.

Она нам представља праву увертуру за наступајући срећан дан, а што је најважније, учвршћује свакодневно добре комшијске односе, који су, као мелем на рану, потребни у овом времену опште отуђености, у којој живимо.

Ето, то би биле те «с и т н и ц е», које живот значе.

Ако сам вас, драги моји читаоци, бар мало успио увјерити у то и понукао да и ви откријете те «ситнице» у вашој свакодневници, бићу неизмјерно срећан!

Остајте ми, уз Божији Благослов, у здрављу и миру!

Ђуро ТРКИЉА

НИШАН У СРЧИКУ ПРОБЛЕМА

Рецензија над рукописом афоризма „Паметном доста“,
који потписује Видосав Ђурђевић

„Неки траг мора да остане иза човека. Људско је да иза људи остане непосађено дрво, нека укалемљена воћка, неки син, нека кћерка, нека слика, нека песма, нека приповетка, нека књига, нека доброта или дивота, нека чесма, неки мост, и нека друга мајсторија. Знаш да није лако онима иза којих не остаје ништа, али им је лакше него онима иза којих остаје оно што не ваља.“

Тако је својевремено у роману „Једнодневни дневник“ записао Ђурђевићев земљак, комшија, рођак, пријатељ, сарадник, књижевник

Ђуро Дамјановић. Ту поруку је Видосав имао у виду, не само пишући ове афоризме, већ је испунио и велико Ђурино завјештање, приредивши и објавивши панораму змијањских писаца „Змијањски писци Кочићеви сљедбеници“. На тај начин се, најљепшим начином, одужио великом писцу. Оставши досљедан цитираним Ђуриним ријечима, аутор овом књигом афоризама, оставља траг, сматрајући да је и ова кратка форма сасвим довољна да оправда мудре ријечи најчувениг Голешанина. Паметном доста – глумом мало; паметном превише – глумом премало. Када Видосав каже да је паметном доста, онда Ђурђевић зна да је глумом мало. Кад Ђурђевић одлучи да објелодани своје дуго биљеженом афоризме и њима сличне минијатуре, онда се Видосав запита да ли је ово, што читаоцима нуди, довољно добро, да би било паметноме доста. Све дилеме, све недоумице, сва питања биће разријешена кад књига дође пред читаоце. А пред читаоце има шта да дође

(управо је стигло): духовна снага краткоће мисли, сажетост и збијеност описа наше стварности,

погађање у срчку проблема, запитаност куда тоне овај брод у којем аутор не жели да буде само нијема посматрач. Знаш да такву путању брода не може зауставити, али може на духо вит, ироничан, па и саркастичан начин, да укаже на разлоге и узроке свеопштег потонућа. А разлога и узрока је онолико, колико у овој збирци има афоризма. А има их сасвим довољно да ће читаоци одмах схвати оправданост поруке – паметном доста. Паметном је чак и превише, јер и много мањи број жаока, порука, минијатура, опомена, упозорења... био би сасвим довољан да аутора и читаоце увјери у оправданост прве књиге оваквог, оштрог, бритког и језгровитог садржаја.

Аутор никога не штеди, па ни народ коме припада: „Били смо мирољубив свијет док нисмо имали прилику да покажемо колико смо крволочни.“ (Страшно!) Ни војску, за коју се лично увјерио да је правила неопростиве грешке: „Током Одбрамбено-отаџбинског рата наши непријатељи су од руље правили војску, а ми смо од војске правили руљу.“

Ни европске „вриједности“ које нам са свих страна нуде и намећу страни медијатори, манипулатори, гладијатори: „Да бисмо били у тренду са Европом, морамо имати узоре у виду мафија ша.“ И тако даље, и томе слично. Не штеди ни домаће заљубљенике и затупљенике у власт, у фотељу, у престиж – искључиво материјалне природе. Сличних примјера –

паметном заиста доста! А ево какав смо народ у очима и мислима ауторовим: „Други народи смишљају машине и уређаје, а ми измишљамо историју и хероје.“

„Наша прошлост нас не занима, будућност немамо, јер смо садашњост претворили у пакао.“ „Људи и народ можемо постати тек када осудимо своје злочине над својим народом.“

„Колико труда смо уложили док смо измислили своју славну прошлост.“ „Кућни праг и родну груд јуначки смо бранили све док нас душамани нису напали.“

Карактеристику прошлог и овог друштвеног намета (Свака власт је

добровољни окупатор народа, Ж. В.), сажео је у двије реченице: „Док смо били другови неки су били вашке. А када смо постали господа многи супостали гњиде.“

Аутор је, и не само он, запазио да имамо категорију људи која ради на

истовјетним принципима, чврсто братски сарађује, а јединствено наступа. Отуд афоризам: „Једино су мафијаши за братство и јединство. Међусобно блиско сарађују“. Он има уши, има очи, он чује, он види, он зна за многе негативности које се косе са моралним начелима људи змијањског поднебља: „Код нас има нелегалних занатских услуга и посве легалних пореских утаја, пљачки и корупције.“ Без даљњег набрајања – опет паметном доста!

Аутор дуго и много памти, а ко много и дуго памти, тај дуго и много зна. Али, има ствари које ни дугогодишњи доказани и афирмисани новинар, уредник и сарадник многих листова и часописа, не зна (или се прави да не зна). Каже да не зна (а можда и зна) „да је Бог створио човјека“, али поуздано зна „да су

људи створили богове“. Посебно у сферама политике, естраде, криминала... Зна и многе друге појаве, а које и не мора знати, јер су видогледне. Не види их само он, виде их многи, али се многи праве да не виде оно што сви виде. (Најтрагичније за један народ је да народ види, а вођа не види да је слијеп. Ж. В.)

Живимо у свијету искривљене истине, превара, опсервација су и истина, и лаж. „Истина је смртоносна за оне који су се обогатили лажући.“ „Нема тако очи- гледне истине у коју ће масе повјеровати, ни тако глупе и апсурдне лажи коју нећемо пригрлити.“ Мада је јасно да за неке истиненикада нећемо сазнати да су лажи, најбитније је да наш афористичар зна шта је шта, па каже: „Лажите слободно. Они који препознају лаж су у таквој мањини да су небитни.“ Дакле, та мањина је велика мањина – на нивоу статистичке грешке. Овај новопечени афористичар зна зашто су отворене многе Приватно продајне високо школске установе, па се, као, некеме правда или некога оправдава: „Морали смо отворити приватне универзитете. Штетаби би-ло да толики политичари и чиновници немају гдје ку повати дипломе.“ Када је ова страшно-поразна појава у питању, дошли смо дотле да је потражња (очигледно а нажалост) велика, па превазилази понуду. Међутим, такви продајно-услужни центри, такве високошколске установе, учтиво и културно се извињавају што каснеса испоруком свога основног производа – зна се којег. Потенцијалним купцима савјетују „да се стрпе, јер морају најприје бити подмирени политичари и чиновници“. Зашто баш они? Па, мора се и ту знати ред. Они имају предност на свим мјестима, у свим сферама живота, па зашто не би имали и код ове врсте нечасности.

Видосав Ђурђевић

ПАМЕТНОМ ДОСТА Sapient sat

Тешко је знати да ли је аутор религиозан (прије ће бити да није), али он познаје оне за које тврди да су, принудно религиозани: „Стално се моле пред Црвеним крстом. За помоћ“. „Религија нас учи да је све пролазно, а вјечна је само људска глупост.“ Заблуде везане за ову категорију, аутор поентира афоризмом: „Исус је искупио наше гријехе, љекари лијече неизљечиве болести. Само нико не зна ни који гријех ни које болести“. Да афоризми имају додирне тачке са филозофијом, потврда су, између осталих, ове Вицине мисли: „Чиста кошуља не може сакрити прљаву душу.“ „Мржња је пожељна само ако мрзите зло у себи.“ За завршни дио позовимо, поново, Ђурин афоризам: „Није лако онима иза којих не остаје ништа, али им је лакше него онима иза којих

остаје оно што не ваља.“ Видосав Вицо Ђурђевић може да каже да му је, последице ове збирке афоризама, неупоредиво „лакше него онима иза којих остаје оно што не ваља.“ Ово што је ставио на папир заиста ваља. То је његов траг у времену, његов поглед на кретања и збивања, на истину и стварност. Истине ради, он описује многе појаве које не ваљају, јер нису добре. Таквих је безброј у нашем систему; аутор је дотакао само неке. Не осјећа се кривим, али се осјећа позваним и прозваним да проговори на оштар, духовит и језгровит начин, указујући на лоше друштвене појаве за које, као и сви нормални људи, жели да нису онакве какве јесу.

Паметном доста!

Први дан прољећа 2024

Живко Вујић Љубатовци

Прошлост

Сусретања и зборована

(Сеоски зборови и други облици друштвених окупљања и дружења)

Човјек је друштвено биће па је од давнина имао потребу за живот у заједници. Отуда потичу и први облици састајања и обиљежавања важних тренутака, догађаја и природних промјена и појава.

Појавом лова настали су обичаји да се прослави добар улов и објави радосна вијест. То су чинили сви чланови племена тако што су играли и пјевали око логорске ватре и радовали се доброј, свјежој, укусној храни. Тако су настала прва дружења.

Временом се друштво развијало, постајало дио промјена културних, религиозних, хуманитарних и свих других напредака. Тако су се мијењали и облици састајања, прослава, весеља и обредних обичаја.

Од нивоа друштвених промјена и економске моћи средине зависиле су пригоде и ритуали прослава. Веће градске средине и културни центри формирају позоришта, хорова, игре, олимпијаде, конгресе и саборе. Културни живот и дружења развијају се на дворovima, манастирима, лицејима и академијама. У селима и мањим друштвеним заједницама то се одвијало око цркава, манастира, малих сеоских школа и на раскрсницама путева, на тратинама. Код цркава се народ окупљао недјељом и празницима ради богослужења, а после службе у цркви играло се и пјевало у порти, испред цркве.

Ту сесвадбовало, вјенчавало, крштавало и славио се сваки радостан повод. Људи су се састајали и другим поводом као што су сахране и парастоси. Код школа је било мање дружења. То се дешавало углавном на почетку и на крају школске године.

Значајније промјене настале су после рата и револуције 1945. године. Нова власт је спутавала већа окупљања око цркава и контролисала присуство вјерским обредима.

У замјену за те облике дружења организовани су зборови без протокола, програма и било каквих сценских обиљежја. У околини Приједора било је доста таквих примјера, а у нашем крају најпознатији је био збор на Рибњаку за Први мај. Народ је долазио без позива и без видљивих протоколарних и сценских обиљежја. Окупљао се велики број грађана, играло се, пјевало, пило и у складу са личним могућностима још по нешто трошило на храну. Како је спонтано и са идеолошким намјерама збор успостављен тако је сам од себе и угашен новим друштвеним промјенама 1990. године.

Слично је било и са прославом Дана устанка у Босни и Херцеговини, 27. јула. За ту прилику спреман је програм и протокол са тачно утврђеним обиљежјима, учесницима, говорницима и обезбјеђењем скупа у току цијелог дана.

Прослава државних празника вршена је у друштвеним домовима уз веома богат програм са културно-умјетничким садржајима. Сви друштвени домови имали су своје програме у извођењу омладинских организација. Обиљежавање је трајало најмање два дана (двје вечери). Тако су се посјетиоци могли међусобно дружити на више програма. Присутност у домовима у Бусновима и Ракелићима била је веома велика. Учесници програма такмичили су се у припремању што бољих тачака разног фолклорног и музичког садржаја.

Програми за Дан Републике, Нову годину, Дан устанка, дочек и испраћај Штафете младости и за друге државне празнике били су углавном исти или слични. Посјета је била добра, учесници програма и програми одабрани и претходно контролисани а публика усхићена и бурно поздрављала сваку тачку. Посебно су бурним аплаузима поздрављали сваки помен Тита и Партије. После завршетка програма настављало се народно весеље уз пјесму и игру, а козарачко коло је пјесмом давало посебан печат тим свечаностима.

Овом причом желио сам да поменем оне облике дружења који нису ни државног ни вјерског карактера, а народ их је подржавао и спонтано се окупљао. Један облик забаве и зборована био је одлазак на Кључ. Тако се звао збор на тромеђи Томашице, Марићке и Ракелића. У очишћеном и уређеном гају постављена је

љуљашка (гегаљка) за забаву свих узраста. Старији су то правили и одмјеравали техничку исправност и издржљивост, а млађи изводили смјеле и узбудљиве покрете. На оближња два дрвета, обично храста постави се јака пречка и учврсти на крајевима. О пречку се објеси дрво слично броју један да служи као кука. Кука се осигура да не спадне приликом љуљања. У доњем крају причврсти се даска за сједење. Горњи крај гегаљке има облик броја један или кукe, а доњи дио облик обрнутог слова Т. Овај облик зборована дуго је трајао и био је веома занимљив и забаван. Без позива, протокола, организатора, обезбјеђења, парола или било каквих правила понашања народ се спонтано окупљао и дружио. По доласку на Кључ прво су се показивали они најсмјелији и својим спретним покретима привлачили пажњу публике, окупљеног народа. То су били углавном ђаци виших разреда осмогодишње школе, гимназијалци и ђаци других средњих школа. Било је и сеоских младића спретних и храбрих и жељних да покажу своју умјешност у извођењу на љуљашци, кључу. Послије ових мајстора и промотивне витешке игре, на ред су долазила остала дјеца и старији. Забава је трајала као у народној пјесми: „Ту се њише од јутра до мрака, дође реда на драгана мога...”

Забаве је било и за остале збораче. Играло се у колу и пјевало, игралосе уз шаргију или усну хармонику. Момци су се надметали у бацању камена са рамена и скакању из мјеста у даљину. За оне старије кибицере наша би се чашица шљивове ракије и кисели краставац, а за млађе дозреле шљиве, крушке и јабукe.

Крај кључа, око кључа и у гају стасавала је једна по једна младост, кључала је крв у срцу и жилама (венама), а очи и образи су откривали прве знаке узбуђености. То се тада стидљиво показивало, аљубавне поруке кришом слале. Наравно, младост је увијек лијепа, скривени жар љубави нађе свој пут до драгих особа и тако се на кључу доносе често и кључне одлуке за будући заједнички живот. Ако се двоје младих договоре да ће живјети заједно, абоје се реакције и противљења родитеља, онда се дјевојка добровољно отме и оде са момком његовој кући. Уда се кријући. Говорило се да је дјевојка побјегла са кључа. Таквих појава било је и са других зборована или неком другом приликом. Ти бракови су у почетку били оспоравани. И били предмет различитих коментара, али су најчешће постајали примјер дуготрајних и вјечних заједница.

На мјесту гдје је био кључ било је и других важних догађаја. Одатле су младићи одлазили у партизане, а касније је једно вријеме одржавана прослова 27. јула, Дана устанка у Босни и Херцеговини. Ти зборовани су били припремани, организовани, испуњени разним садржајима културног и друштвеног карактера и, наравно, посјећени много више него што је било људи на кључу.

Тај збор је премјештен у Лопарски гај, па пред Друштвени дом и онда се након вишепартијских избора сам од себе угасио. Зборовани били и прошли, кључ су замијенили тобогани, рингишпил и вожња мотора у каџи, а гајеви зарасли у коров. Настали су нови облици окупљања, зборована и друштвеног дружења. Кон-

церти, утакмице, ТВ-програми, предизборни скупови, породичне забаве и разне славе и славља отјерали су у заборава прела, чијања, перушања... капања.

Коло среће уоколи вртећи се не престаје. Тако сада старе сеоске забаве гледамо у емисијама Некад било, Фолклор из разних крајева, Селу у походе, Огњишта и код многих КУД-а поводом годишњих концерата. Села се гасеи нестају, а обичаје гледамо на ТВ-екрану. Све је то лијепо припремљено и увјежбано, од заборава сачувано. Да није тужно због судбине наших села било би нам још љепше гледати. Надајмо се да ће звук фруле, звоно са стада, клопот воденица поточара, пјесма фолклорних и хорских секција сачувати слику и идилу наших села и обичаја. Пјесник рече: „Доћи ће нова младост, донијети нове дане и допјевати и допричати пјесме неиспјеване и приче неиспричане...”

Поред зборована организованих и редовних и оних са повременим и пригодним окупљањима са већим бројем зборача, било је и мањих окупљања и дружења. Та врста забаве и састајања била је нарочито у јесењим и зимским данима-вечерима. Ево само неких разлога за ту врсту састајања: прела, чијања, перушања, капања, картања и сличне игре.

Прела, плетења и чијања перја за јастуке били су повод за састајање, а картање и капање је организованао на тим истим скуповима као врст забаве. Та забава је резервисана за мушкарце. Момци су могли да бирају да ли ће се картати и капати или ће дјевојкама држати клупко плетива и канчело пређе и тако привући њихову пажњу.

Уз слабу свјетлост лампе петролејке или фењера и гласно коментарисање играча за столом могле су се упутити тајне поруке и сигнали за састанак са дјевојком на договореном мјесту. Поред толико будних пратилаца и напетих очију и ушију провлачиле су се поруке и долазило је до састанака. „Срећа је лијепа само док се чека...“, рече наша пјесникиња Десанка Максимовић. Можемо само мислити како су били дуги сати и дани до тог новог састанка. Таквих је било доста и многи се тога сјећају и пам-

те за цио живот. Како је то лијепо и љепше од уговорених састанака вибер порукама и другим врстама цимања, односно модерним средствима комуникације.

У недостатку фотографија о изгледу кључа замолио сам колегу, професора умјетности и филозофије, Милу Абаза, да по сјећању нацрта амбијент кључа и збора. Професор Абаза је дао занимљив приказ збора са више учесника и дијела шуме (гаја) гдје се зборовало, играло и гегало (њихало, љуљало).

За моју прву књигу професор Абаза је нацртао Пољанске млине (млинове). Од читалаца и рецензената добио сам много лијепих коментара за приказ млина и млинара.

Познати просвјетни радник и професор у више основних и средњих школа у Зеници и Приједору још једном је показао да је ријеч о успјешном професору и правом умјетнику.

Професоре Абаза, хвала на подршци и надам се сарадњи у неким новим књигама, заједничким стваралачким подухватима.

Миленко ВУЧКОВИЋ

ГОВОРИМ

Говорим да свједочим времену
О коме је пјевао Марај Шандор
У коме су већ премазали катраном
Сваки племенит талент
У коме је постао сумњив
Свако ко је лијеп ко има карактер
У коме пробадају срца онима
Што ми могли да се отргну покору

Говорим у име моралних громада
Које се из близа не могу да виде
Које су рђави људи и зли језици
Сакрили и одмакли од свијета
Једино свјесни да се од лаж
Још нико није удавио ни преполовио
И да никад није било забранјено
Да се ради оно што је империји по вољи

Говорим да развесилим и пробудим
праведнике
Да стају на путу неправди
Да дозовем присуство разума
У оне што не дијеле лукаве од мудрих створенја
Да пробудим срца уплашена
Што су без вјере само зато
Што су осјетили да је образ империје
Густа мрежа зла и да из ње вири само нож бодеж и кама

Говорим у име иних јунака
Које су уплашиле и умирале лаж
и неправде
Који су пјевали под кишом куршума
Док нису пристали на глуву предају
Док су вјеровали да се за правду ваља борити

До задњег трена
Да се неправди не смије пустити
на вољу
Никада и никако

Говорим јер недам да све постане
лудара
Из које нема излаза
У којој ће корумпирани лупежи
Бити врхунска мјера новим
покољењима
Све док вјерујем да још има
довољно живих
Који сањају слободу и презиру
безакоње
Јер ће само тако отићи мркла ноћ
Кад је сретне јутро које озебли
спремно чекају

Говорим јер не пристајем на понизност
Пред царем само зато што је цар
Што се окружио стврднутим благом
И љигавцима меким за гажење
Да нам се не би храброст
Прекасно вратила у заспале главе
Када све буде узалуд
Када битка за достојанство

И живих и мртвих остане само сан
лудих пјесника

Говорим јер вјерујем у живот и руже
Што са изласком сунца долазе у
наша срца
Да посраме грамзиве прљаве владаре
Безбожног лица
Што кваре свијет својим лажима и
ласкањима
Оних што их слијепо слиједе
Само да би крвожердни ствари
Могли да уживају у
дезорјентисаној свјетини

Говорим јер је све мање оних
Који се усуде да проговоре о
неправдама и безакоњу
Све више оних који троше мастило
Да би се тобож нешто писало
Све више оних који галаме гласно
на све стране
Само да би свијет обезглавили и
цару угодили
Без страха што и такве ријечи
имају мирис и боју
И што тај мрски одјек никад не
умире

Говорим јер сам дуго ћутао
Чекајући да умнији почну да
провјетравају простор
Очито погрешно и то у невријеме
Кад се медиокритети ко гамад множе
Кад су трговци бацили и превише
прашине у лице живима
Да би се звук лакше разносио
И очи биле упрте у небо
Убјеђене да им је једина улога да
гледају и покорно слиједе

Радомир Ћ. ЈОКИЋ

ЗАВИЧАЈНО ЗНАНО

Рецензија на рукопис књиге „ЈАГОДИН СКОК У НЕБО“
аутора Милана Радуловића

Своју стваралачку енергију иако већ у добро поодмаклим годинама нам Милан Радуловић, показује новим рукописом књиге „ЈАГОДИН СКОК У НЕБО“. Као познавалац Милановог стварања ја бих је ипак назвао другим насловом или тачније по мени је ово други дио или наставак књиге „Било једном у

Јелашиновцима“ објављене прошле календарске године, која је претходила овом новом дјелу. Сигуран сам да ми аутор неће замјерити што себи узимам за право да то кажем да је ова књига одлична, па чак и надмашила сва његова књижевна дјела или бар равна по квалитету романа „Сафикада“, која се до сада сматрала као цвијет

његовог немалог књижевног опуса. Ја бих да се мене пита ову књигу назвао „Преко трња до звијезда“ или како би се то на латинском рекло „ПЕР АСПЕРА АД АСТРА“. Но кренимо редом да вам изнесем моје опсервације дјела које је пред вама. Цитираћу само дио драме једне ноћи када главни јунак доноси одлуку живота:

„Заврши се тај дан, мало овако, мало онако, али заврши се. Чим се навали ноћ и село утону у дубоку помрчину тог још трајућег лета, навали се и туга у Јагодину душу. Чини се да она не може рећи као њезин отац „да нисам имао властиту снагу“, зато што је њена властита снага потрошена на размишљање о Марку. Како се показало да од тога нема ништа, да не постоје Марко и Јагода, да постоји Марко и да постоји Јагода, као двије јелике сјемењаре једна поред друге и само им се мијешају шишарке кад падну на земљу. Свака има свој коријени систем за своју исхрану и своју независност. Она се затвори у своју собицу и поче размишљати: - Како да наставим даље? Сад је све јасно. Не видим себе под овим дијелом неба. Изгледа да ћу морати потражити неки други дио да ми се смире и срце и душа. Овдје то не могу дочекати ни за цијели живот. Шта иза овога слиједи? Слиједи, ти Јаго моја, пут у непознато. Ако не одеш на тај пут, Јаго, умријећеш за двије године или ћеш умјесто матере лећи

Милан Радуловић

ЈАГОДИН СКОК У НЕБО

у онај кревет. Што баш у онај? Е, па оно је сад, већ, болеснички кревет. Таква су правила. Не можеш се свалити ни у тај ни у било који, јер ћеш онда кренути према цркви са ногама напријед окренутим. Ућеш у цркву на врата с јужне стране, а изаћи на врата према истоку, па лијево крај оне дебеле липе, па преко пута право у гробље поред оне дивљакиње. Ето, јаду мој, то ти је намијењено, ако овдје наставиш са животом. Него, кажем ти, Јаго, пут под ноге, па бјежи. Немој да те зора затекне у овој кући! Послушај, Јаго, ту снагу која ти се однекуд сама понудила. Немој је занемарити. Толико колико се појавило је довољно да се отргнеш из канџи које те вучу у тотални хаос и пропаст. Бјежи!“

Из горе цитираног дијела видјећете велику драму која се дешавала и како је ријешена. Дубоко сам увјерен да ће читаоци из овог романа спознати велике истине о љубави, поштовању, упорности, готово невјероватним „путевима господњим“, не само једне личности већ више њих коју је та никада објашњена судбина везала у нераскидиве чворове, а ипак их држала на одређеној дистанци само пријатељских односа. Планула је љубавна искра, али само са једне стране, а неприхваћена од друге. Овдје има тако добро објашњених ликова које се провлаче кроз роман да ћете читањем бити задивљени, унутрашњим монолозима, њиховим особеностима и поступцима и резултати свега тога учињени раније свјесно па чак и полусвјесно,

када неки посебно емотивни догађаји уздрмају личност. А у том тренутку не види рјешење Јагоде која је да тако кажемо и главни лик који носи радњу и око ње се дешавају готово све радње, а да она није жељела да буде тај лик који ће кројити нечије животе. Она је свој живот од мале заљубљене сељанчице која стиже у опанцима у Београд, захваљујући упорности и добрим људима уздигла до доктора медицинских наука, а највећа врлина јој је не осуђивати друге који су је на одређен начин негирани њу као жену. Јунаци овог романа су врло добро анализирани, како њихов емотивни или унутрашњи живот тако и околности под којим и због којих је долазио тај емотивни искорак у нешто ново, али и неизвјесно... Кроз роман се преплиће љубав у свим облицима, човјека према човјеку, мушкарца према жени и обратно, па и код породичних веза и те да тако кажемо крвне повезаности. Бити сретан као појединац није могуће ако су око тебе сви несретни и ако је човјек са тим несретним макар само познаник. Врхунац показивања чојства и љубави достиже када се Марко тешко разболи па добре душе њених колегица из дјетињства то јој дојаве, знајући какву ова доброту у себи носи да неће остати равнодушна. Јагода мора да себи поставља питање да ли је паметно да послије цијеле деценије за које вријеме никада није отишла у родно село, да учини то баш сада када је потребна неком истом оном због којег је отишла из села. Тим потезом показује своју меку душу,

доказујући нам да је у њој велики човјек, јака личност и да је надјачала своју чежњу и бол који је носила у себи. Несрећа неког који је дио њеног живота у одређеном тренутку је била окидач да се разоткрије и покаже и ко је и каква је човјек. И дошла је у родно село као нова личност и као љекар да помогне, не својим прекором већ срцем пуним љубави и поштовања према свима. Ликови у роману су оне старинске личности које је одликовало поштење, част, љубав према ближњим био он комшија, пријатељ или тек познаник, онако спонтано јер са тим су рођени и равнају се по том, имају путоказ који су наследили и безусловно га прате...

Поштовани читаоци ви ћете уживати у читању овог дјела, а дозволите да вам скрећем пажњу да има и стресних ситуација, које се у једном моменту учине непремостиве, а онда све почиње да долази на своје мјесто, а које је готово невјероватно и необјашњиво, а доноси мало очекивани позитиван исход. Нећу да читаоцима покварим уживање читања овог изузетног дјела улазећи у дубљу анализу сем да сам врло сретан и јако задовољан исчитаним романом у рукописној форми. И због тога га препоручујем издавачу да га објави, вјерујем на радост читалаца који ће моћи читати дјело које је пред њима и пронаћи у њему много тога објашњено на лијеп и ненаметљив начин јер радња тече и тече лагано, водећи вас ка заокружењу радње романа.

Бања Лука, 01.04.2024.

Видосав Ђурђевић

Реагиви соизнаје (4)

Ризвићева подршка Грабчановићу

Поред тога Мустафа Грабчановић се бавио прошлошћу Бијељине о чему је годинама редовно, из броја у број, писао у локалном листу „Глас Семберије“.1 Његовом угледу посебно је допринело то што га је у једној од својих књига Мухсин Ризвић назвао „социјалним“ лириком, чије песме су читали студенти Филозофског факултета у Сарајеву који су припремали испите из књижевности. Песник Мустафа Грабчановић је бијељинским улицама проносио своју песничку славу све док Перо Шимуновић 1982. године није подсетио на његову песму Дрина, објављену после стварања Независне Државе Хрватске и посвећену доглавнику Адемаги Мешићу.

И сарајевски „Нови Бехар“ чији су власници, уредници и сарадници били босанско-херцеговачки муслимани поздравео је Независну Државу Хрватску, и сваком својом страницом, сваким ретком, славио је ту нову државу, њене вође и њене поступке. На страницама тога листа, како је подсетио Перо Шимуновић, „социјални“ лирик Мустафа Х. Грабчановић у бр. 5 (1941, прим Ј.Б.), на страни 160, објављује пјесму ‘Дрина’, са посветом ‘Доглавнику госп. Адемаги Мешићу’, са стиховима: ... Тутњи Дрина... Мутни су јој вали/ пронијели су црне ропске дане... / Ено пур-

пур поврх кршне стране / Новог сунца раскошно се пали!“

...

„Тутњи Дрина... Драги побратиме, / Босна није више сиротица, / ускрело је хрватско нам име: / сад је Дрина хрватска граница!“2

У једном од наредних бројева „Књижевности“ објављено је реаговање Мустафе Х. Грабчановића на писање Пере Шимуновића, у коме он, позивајући се на ондашњи Закон о јавном информисању, објашњава: „Пјесму ‘ДРИНА’ написао сам у априлу 1941. године. Штампана је у муслиманском листу ‘Нови Бехар’ 1. јула 1941. године. Дакле пјесма је написана и објављена прије избијања НОБ-е. Природно, није јој се ни могла супротставити. (Устанак у БиХ је избио 27. јула 1941. године.)

Но неовисно од тога, својим примјерним држањем послуже избијања народнослободилачког рата, па за читаво вријеме окупације, а нарочито од 1943. године, активним одређењем за НОП, ДЕЦИДНО САМ СЕ ОГРАДИО ОД ПОМЕНУТЕ ПЈЕСМЕ.“ Мустафа Х. Грабчановић, књижевник, Бијељина.3

Перо Шимуновић, узимајући као повод ово писмо објављено у „Књижевности“, и још једно писмо овог књижевника из Бијељине, које се појавило у

београдској „Политици“ још једном се осврнуо на Мустафу Грабчановића: „Политика од 14. 10. 1982. год., у рубрици ‘Међу нама’ објавила је по много чему занимљиво писмо М. Х. Грабчановића ‘Истина је ово’. У том писму ‘дотични књижевник из Бијељине’ бескрупулозно ме оптужује да сам га у тексту ‘Старе заблуде и нови заноси (Прилог критичком тумачењу књижевног наслеђа у БиХ)’ назвао ‘злочинцем’ и ‘издајником’. За свакога тко је прочитао текст у часопису, или бар кратак извод у ‘Политици’ од 8. 9. 1982, јасно је до које мјере је М. Х. Грабчановић у стању заобилазити истину. Не само да га нисам назвао ‘злочинцем и издајником’, него ме његова ратна биографија, као нити било чија друга, није сама по себи интересовала. Био ми је занимљив једино као књижевноисторијска чињеница којом др Мухсин Ризвић манипулира, то јест, све што сам рекао о Грабчановићу била је констатација да човјек што је у ‘Новом Бехару’ од ружна 1941, бр. 5, стр. 160, објавио будничку пјесму под насловом ‘Дрина’ са посветом ‘Доглавнику госп. Адемаги Мешићу’ и стиховима ‘Тутњи Дрина.../ Мутни су јој вали/ пронијели су црне ропске дане / Ено, пурпур поврх кршне стране / Новог сунца раскошно се пали’) ни у ком случају није могао бити ‘социјално оријентирани’ лирик.

2 Шимуновић, Старе заблуде и нови заноси, „Књижевност“ бр. 9, 1982, стр. 1407.

3 Писмо о пјесми „Дрина“, „Књижевност“, бр. 11, 1982, стр. 1788 - 189.

1 <http://preporodbn.com/cuvar-sjecanja/>

Назвати ‘ратним злочинцем’ Мустафу Х. Грабчановића одиста значи придати му већи значај но што га је имао у току рата. Он је, по свему судећи, био минорни, изразито профашистички орјентирани писац-полтрон (узоран и лојалан чиновник од 1941 -1945, како сам вели), о чијем карактеру данас најбоље говори чињеница да му није довољно што су га нека средства јавног информисања, бранећи га од др Војислава Шешеља, промовирала у ‘симпатизера НОБ-е од 1943’, а потом и у ‘симпатизера и сарадника НОБ-е од 1943’, него иде још и даље, сада већ помињући и вријеме ‘формирања’ НОБ-е. Не би се требало изненадити ако ускоро од њега, или из неког сличног извора информација, чујемо причу и о ‘предратној илегалци’.

Но, колико је мени познато о ‘стварању’ М. Х. Грабчановића у периоду 1941 – 1945, јасно је да је овај књижевник, ако је био ‘симпатизер’ НОБ-е од

1943, своје симпатије држао у дубокој тајности све до краја рата. Због недостатка простора, не набрајајући сва гласила у којима до 1945. можемо наћи његове текстове, навест ћу примјере из помињаног ‘Новог Бехара’, али из године 1944.: ‘Идила’ (бр. 10. 15. свибња 1944), „Узхићење“ или ‘Дрински nocturno’ (бр. 15, 1. коловоза 1944), ‘Сутон на рици’ (бр. 17, 1. рујна 1944).

Посебно занимљива пјесма је и ‘Дрински nocturno’, објављена три године послје ‘Дрине’, посвећене ‘Доглавнику госп. Адемаги Мешиху’: ‘Срдце изпуња нека страва луда / неко тајанствен у врбаку шути / и скривен вреба... И душа ми слуги / у овој ноћи вампире и чуда... / Крајолик стрепи пред буру у тмици / и вали Дрине роморе злослутно...’

Грабчановићева Дрина из 1944. год. није ни налик на ону из 1941. године. Пјеснички субјект у потоњој очито је изгубио сав занос из 1941, упла-

шен је и слуги зло док ‘вали Дрине роморе злослутно’. Зашто је то тако? Зашто Дрина не тутњи више док ‘крв свих пређа – крв јунака плине / у венама силно разбуктана...’ (‘Дрина’)? Можда стога што је Грабчановићево ‘Ново сунце’ од 10. травња 1941. већ доброано ‘потавнило’? Можда стога што ће већ крајем листопада 1944. Београд бити ослобођен и што ће почети операција за коначно ослобођење земље и коначно ликвидирање ‘доглавника госп. Адемаге Мешиха’ и њему сличних.

У сваком случају, на ова занимљива питања прави одговор може дати искључиво сам Грабчановић, но он је, пошто се послје рата поправио и добио нека значајна друштвена признања у родној Бијељини, засигурно прекрио ‘велом заборава’ свој прави живот од 1941. до 1945. године.“ 4(Крај)

Јово БАЈИЋ

4Шимић, Да ли су у питању само заноси или како се постаје случај, стр. 699 – 701.

ПРИЈЕТЊА

Ово Срби сви требају знати
Зашто српски народ вјечно пати
Непријатељ стари увијек пријети
Зато Срби стално су на мети.

Против Срба сад се удружили
Америка и Европа цијела
Да прогласе Србе геноцидним
И сакрију сва своја недјела!

На Западу опет се пробуди
Она стара уиграна клика
Да унине Републику Српску
Преко својих лажних представника.

Политику да он лажно води
Да намијешта шта Западу годи
Да уништи Српску Републику
И да силу над њом да проводи.

Предводничка улога је права
Да се не крше повратничка права
И да мир тада Босном влада
И да нико никога не напада.

Тешко крчми гдје нема бећара
Сиромашу када нема пара
Тешко Босни коју странац ствара
И све српско хоће да избрише
Да им Запад историју пише.

Србима Кина и Русија помоћ нуде
Видјевши какве на западу виде
Људе
Школоване у Њемачкој, у Бечу,
Да прогоне Србе по Грмъчу.

Ђуро АГБАБА

Евити Бољковац уручена награда "Пелагићев рунолист"

ЗБОРНИК ПОДСЈЕЋАЊА

Уручена награда и поети Цумби, коју је Милорадов син Ненаад, здуђно примио, а промовисан је и зборник „Пелагићев рунолист 13“

ком и представио књигу бројним присутнима.

Уручена је награда за поету Цумбу, а награду је умјесто упокојеног Милорада примио

Млада и врло талентована пјесникиња Евита Бољковац добитница је награде "Пелагићев рунолист" за 2023. годину, а тим поводом је 21.03.2024 у Народној библиотеци „Бранко Радичевић“ у Дервенти уприличена додјела награде и књижевно вече на којој је представљен њен рад. Младој Дервенћанки, награду коју додјељује Књижевна заједница „Васо Пелагић“, додијелио је жири којег су чинили Ранко Прерадовић, Милан Ракуљ и Давид Дако Кеџман.

Награда "Пелагићев рунолист" додјељује се од 2011. године за укупно књижевно дјело и допринос књижевности, а досадашњи добитници су Душко М. Петровић, Милош Милојевић, Зоран Хр. Радисављевић, Миле Мутић, Ненад Грујичић, Марко Раулић Ђукић, Тихомир Левајац, Милорад Цумбо, Новица Телебак и Мирко Вуковић. Зарад

подсјећања, објављен је зборник награђених стваралаца с насловом „Пелагићев рунолист 13“, књига је први пут промовисана овом згодом у Дервенти. Зборник подсјећања приредио је Ранко Прерадовић, који је овом прили-

његов син Ненад, који је прву очеву збирку пјесама „Воденица свјетлости“ објавио посмртно по очевом упокојењу.

Евита је прве стихове написала у другом разреду основне школе и од тада не престаје да пише. До сада је објавила седам књига – шест самосталних збирки поезије као и једну збирку кратких прича. И ове ве;ери Евита је својом поезијом одушевила пуну салу публике уз пратњу гитара својих школских колега. Напоменом да је она давно већ препозната као перспективан књижевни стваралац па је Одлуком Министарства просвјете и културе Републике Српске уписана је Регистар умјетника као књижевник крајем 2019. године. Евита Бољковац рођена је 2005. године у Дервенти и матурант је Гимназије.

В.ЂУРЂЕВИЋ

Давуду Кеџману Даки награда за животно дјело

Нашем врлом посленику, уреднику у Редакцији „Сутра“ из Србије, из Сомбора, иначе рођеном у БиХ, у Рајновцима код Бихаћа, Давуду Кеџману Даки домицилно Друштво књижевника Војводине, на свечаном дијелу редовне Скупштине, недавно је уручене годишњу награду за животно дјело, за 2024. годину. О овоме је одлучивала комисија за признања књижевничке организације Војводине коју су чинили Јован Зивлак, Перо Зубац и др Стојан Бербер, а у њиховом образложењу се, између осталог, вели: „Кеџман је превасходно песник, прозаиста и књижевни критичар, а када је реч о његовом целовитом опусу, велику пажњу посвећујемо његовом професионалном новинарском и уредничком раду у издавачкој делатности, дугом готово четири деценије. Био је главни уредник листа „Покрет“ и часописа „Домет“. Данас је члан уредништва „Луче“ у Суботици и редакције „Сутра“ у Бања Луци, сарадник књижевних часописа, како у Србији, тако и у региону: „Златна греда“, „Летопис Матице српске“, „Књижевне новине“, „Кораци“, „Багдала“, „Српска вила“, „Сутра“, „Нова стварност“ – наглашено је“

Аутор је 29 књига поезије, прозе, романа, есеја и књижевне критике, а међу њима је и пет књига за дјецу и младе. Прву књигу „Реч на леду“ објавио је 1976. у Сомбору, граду гдје живи и ствара већ више од пола вијека, а последњу књигу „Лелуј“ објавио је под крај 2023. године у Будимпешти, гдје му је објављено до са-

да пет књига. Ово је једна у низу награда, које је примао Давид Кеџман Дако, такође добитник и „Пелагићевог рукописа“ Књижевне заједнице „Васо Пелагић“ у Бањој Луци, а која ће му наскоро бити уручена овдје.

ВИДИК КРОЗ И ЗА СВА ВРЕМЕНА

/По Горану Петровићу/

Током двочасовне игре, ни лагодног седења, нит’ мирног стајања у месту, а тек за гледање само у једном правцу.

Кроз широм отворене прозоре, за живота ктитора уграђене тако да буду и широк и далек поглед на четири видика: у време садашње, кроз прозор што на близину погледује; истим тренем и поглед на минуле, као и на догађаје будуће, те коначно спознаја збитија кад се оним пресудним – погледом из Цркве Светог Спаса, кроз четврти прозор, с којег се сагледава да би се видело све како и јест, али не одмах, испод, него испред/на неколико даљина.

Попришта збивања: у Цркви, на торњу, изнад звона и, неочекивано, фрагмент емисије „Са других меридијана“ тамо далеко, сателитски снимак, а све опет само о нашем удесу, посредством видео-записа.

П(р)огледом кроз сваки прозор, свуда друкчије слике-приче, које тек вештим сажимањем у мозаик бивају Једнина.

Све се слива у призор, без Талијиног погледа/шапата никад и не слућеног: Списима, великим фотосима, истином, али и слућњом могућег, иза свода

четвртог прозора, с призорима којима је осликано време садашње, у Србији, али и у свету, некад, сад и ко зна још кад, једна и једина статична сцена у знаку је стравом залеђеног трена: Потписивање Дејтонског договора;

где је на фотосу све сам ђаво до ђавола са ликом/маском вође иноплеменика – опсадника, што и са другог великог копна пристижу ли пристижу, са свих страна надиру на нас мале, том игром у порту Цркве Светог Спаса занавек збијене.

Гледалац, и сâм актер, излази из опседнутог храма, у простор оне магичне белине између редова на страницама уџбеника историје, са мучнином, вртоглавицом, као да је ходу невичан.

Излази у продужетак свог живота, а све са зебњом од мисли упитне, са свих видиковаца, погледом кроз сва четири прозора мисли бистро сагледиве:

- Шта нам се све од овог тегобније, шта страхотније и од оног у прошлости и од овог у стварности још може догодити, а да нам то однекуд већ није знано? Да нам све то у ожиљке видне и невидне, у мучне ноћне море, (ни Сановником одгонетљиве), трнцима, језом, давнином недогледном, у несмирај, одавно већ, сливено није?

Излазим, и сâм поражен. У колони, све један за по један. К’о сви други, безречан, с погледом у земљу, без журбе - излазим. Све време праћен ехом давног крика. Оним што наста при погледу кроз четврти прозор, виделом кроз и за сва времена.

И збиља видим: Преда мном Све како јест, али не одмах, испод, него испред, на неколико даљина.

Давид КЕЏМАН ДАКО